

Ми — проп'яг золотий в історії держав

Романі Яг

РОМСЬКА НАРОДНА ГАЗЕТА
МАНУШЕНГЕРО РОМАНО НЕВІПЕ

№9 (38), середа, 9 травня 2001 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

Сто радків журналіста - в номер!

МИР У СОЛДАТСЬКИХ РУКАХ

... І ось він поклав на стіл пакунок. Мовляв, військові відзнаки батька.

А у самого голос затремтів, коли продовжив "Як би він, себто батько, порадив онукові - третьокласнику Мухачеської музичної школи, внучці - восьмикласниці Недовго по війні прожив, бо далось взнаки пережити. Ночами із скриком схоплювався - снилися бойові побратими, "катюші", вмираючий у бинтових сповитях друг..."

Я слухала п.Микола, одного з братів Шваків (а всіх у його батьків було шестеро, як знавчас, найталановитіший у двадцять літ помер). Роберт, затиснувши деку скрипки, прислухався. Щойно з вікон кімнати вихлюпувалися чудові звуки музики. Грали обидва, колісь відомий у краї, а також у Москві, інших містах - аж до Джсона, - ром-артист, а нині - безробітний.

День Перемоги.

Застиг у постаменті танк на роздоріжжі мукачівських вулиць. Його "пилують" сучасні воїни українського війська. І в цей святковий день, як завжди, упродовж десятих літ, прийдуть сюди сивоголові ветерани, молодь. Можливо, хтось із тих, хто водив у бій "тридцятьчетвірку", звернеться до присутніх. Заключними словами будуть такі: "Ми відстояли для вас мир у часи, коли гітлерівський рейх разом із біснуетим фюрером уже планував перетворити нас - ромів, українців, словаків, євреїв у рабів..."

... А прологом Великої Вітчиз-

няної війни, як уже свідчать історики, була та битва на Красному Полі... Сюди, у березневі дні, приходять сотні людей із Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та інших областей, аби віддати шану сновикам - молодим гимназістам, вихованцям Мукачівської торговельної академії...

Торж біля монумента, спорудженого тут, промовляли вже прем'єр - міністр України Микола Жулинський, депутат Верховної Ради Іван Драч, а також учасники тих буремних подій 1939-го.

Ціною життів кращих із кращих синів і доньок плачено за ВОЛЮ, МИР, ЩАСТЯ.

Напередодні вікопомного дня журналісти "Романі Яг" виїжджали у селище Вишково. У чергове редакційне відраджання. Повертаючись, зупинилися перед меморіальним комплексом на Красному Полі. Тут тривали підготовчі роботи до Дня Перемоги. Поруч Тиса, у яку фашисти скидали поранених та вбитих бійців-сновиків. Вона тоді спікала кров'ю. Нещодавно ж рчка виїхала з берегів, розлившись від повені в горах.

Та незабутня хвилина... Роми-журналісти віддали честь і шану загиблим. Незабаром на одній із плит буде викарбовано, поруч із закарпатцями, галичанами й призвище рома-сновика Митровича...

Рівнина тягнеться аж до Великої Колані. Скрізь тривали запеклі бої... А скільки безіменних могил поблизу Хустського замку, по селах області...

Береже в пам'яті той день і час, коли повернувся додому після салюту Перемоги, який зустрів під Берліном, доброволець, згодом піхотинець 4-го Українського фронту Сидір Юрійович Адам. У його квартирі в Ужгороді по вулиці Корзо напередодні святково прибрано. Наготовлено костюм із нагородами...

Шлях рома-воїна проліг через Собранці, Михаловець. Під Гуменним був поранений, певний час перебував у шпиталі м. Оломоуц. Фронтові дороги Сидора Адама пролягли майже через усю Польщу. Інвалід II групи з мізерною пенсією...

... На околиці Ужгорода здіймається пам'ятник "Україна - визволителю". Тут були завершені бої за визволення України від німецько-фашистських загарбників у роки Великої Вітчизняної війни. Дев'ятого Травня сотні жителів краю покладають сюди квіти, як і на Пагорб Слави в обласному центрі, до пам'ятників та пам'ятних знаків сил і міст Закарпаття, на яких викарбовано імена полеглих.

І щоб ми сьогодні не говорили про інтриги у верхах Гітлера і Сталіна, інших сатрапів, як би не критикували "Прапороносці" Олеся Гончара, "Тишу" і "Гарячий сніг" Юрія Бондарева, твори інших представників того героїчного покоління, яке саме в солдатських гимнастерках і чоботах йшло на смерть, у ролі сержантів і командирів вело під кулі інших. Велика Вітчизняна війна - приклад вірності солдата своєму обов'язку.

Чотири роки страждань, доріг крізь смерть і гекло... до Перемоги. Вклонімося пам'яті героїв, які полягли.

Пам'ятаймо сущих!

Юлія Зейкан

ВІРШ НОМЕРА

Стара ворожка

На вокзалі у День Перемоги,
Ворожила циганка стара,
Щоб чийсь

втамувати тривоги,
Напророчити
щастя їй добра.

Раптом - очі жіночі,
благодійні!

Жде з війни
чоловіка вона...

Що сказати їй?
Речі банальні?

Що сказати - циганка не зна.

Закурила циганка. Зітхнула.
Сіла стомлено біля вкна.
Біль, що в серці, як постріл, відчула,
Її також залишила війна.

Олексій Данилкін

Гюнтер Ферхойген критикує

Комісар Євросоюзу з питань розширення ЄС на Схід Гюнтер Ферхойген піддав критиці політику уряду Словаччини стосовно національних меншин, у першу чергу, щодо ромів.

Гюнтер Ферхойген, який перебував у Словаччині з триденним візитом, зауважив, що частка ромів у населенні цієї країни становить близько 10 відсотків - більше ніж у будь-якій іншій європейській державі. Ігнорувати інтереси такого великого контингенту просто недопустимо, наголосив комісар ЄС. За словами Ферхойгена, неможливо не помітити, що у ромів значно менше можливостей отримати освіту і роботу, ніж у національної більшості словаків. Ферхойген побував у поселенні ромів, котрі проживають на околиці села Томашиково, і був вражений побач-

ченим. Житла розташовані поряд з каналізацією. Одна з мешканок поселення Юлія Лакатошова - мати п'ятих дітей і бабуся восьми національних меншин, у першу чергу, щодо ромів. Відчуваємо себе приниженими. Нам ніхто не допомагає. Коли ми намагаємось отримати роботу, нам завжди відмовляють, бо ми роми. Тому у нас не вистачає коштів на життя. А моя онучка Христина вже на другий день прибігла додому із школи плачучи: всі кричали, що вона - ромка". Уряд Словаччини тут же відкинув критику Ферхойгена з приводу політики Братислави стосовно національних меншин. Було наголошено, що про дискримінацію ромів не може бути й мови. Словаччина є однією із кандидатів на вступ до Європейського Союзу.

Газета виступила. Що зроблено?

"КОЛИ ШКІЛЬНІ ЖУРНАЛИ НЕ ЧЕРВОНІЮТЬ"

21 лютого 2001 року в газеті було опубліковано критичну ко- респонденцію "Коли шкільні журнали не червоніють". Голова Перечинської райдержадміністрації І.П. Федикович повідомив редакцію, 28 лютого проведено спільні збори педколективу за участі голови, членів виконкому та депутатів сільської ради, у тому числі депутата від ромів В.Ю.Горвата. Проаналізовано тривожну ситуацію, яка має місце з навчанням дітей ромів та волохів. Відшукуються харчування дітей з неблагополучних сімей циганської та волохської народностей. Вирішено активувати роботу виконкому

сільської ради і дирекції школи, з тим, щоб залучити відповідальні служби району (районна санітарно-епідеміологічна станція, службачинської райдержадміністрації). Відкритим залишається питання організації початкової школи для дітей циганської та волохської народностей.

Така ось відповідь. Редакція сподівається, що за нею підуть конкретні справи. Бо ж мало дати наказ по школі "Про покращення роботи з учнями циганської та волохської народностей", провести збори. Втім плануємо ще повернутися до цієї теми.

Генеральний консул Угорської Республіки в Ужгороді Золтан Сокач:

"Я більше ніж бажаю вам успіху. Творити газету, яка пропагує збереження ромської культури, традицій, - це щастя."

19 квітня на науково-практичній конференції "Кордоши єднання", яка проходила у конференц-залі готелю "Закарпаття", спробувала взяти міні-інтерв'ю у різних його учасників, гостей. Голова товариства ромів "Романі Яг", шеф-редактор газети Аладар Адам представив мене пану Сокачу. Але так і не встигла почати бесіду - коротка перера закінчувалася. Генеральний консул люб'язно погодився на зустріч через кілька днів...

І ось короткий дзвінок. На голос автоматично озивається інший. Хвіртка відчиняється. І нас із шеф-редактором вже запрошують пройти до резиденції кон-

сульства. Кілька десятків кроків двором. Миловида працівниця за порогом уже веде до кабінету. Тут особливий затишок. Яюсь нби аж по-домашньому.

На стінах - картини. Все сприяє діловій розмові - вишукана простота інтер'єру, лаконічне запитання: "Що подати? Чай, каву?"

Генеральний консул заходить із приязною посмішкою (це, з усього бачу, не штучна маска радянських дипломатів, а вияв інтелігентності. Власне, таким і має бути в ідеалі дипломат).

Наготувала з десяток питань. Серед них і такі, що порушувалися у листах до газети, в усних бесідах, дзвінках у редакцію.

(Продовження на 3-й стор.)

• ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА •

Угорщина

Група 46-ти ромів з угорського селища Замоль (близько 80 км на захід від Будапешта) попросила нещодавно приулок у французькому місті Страсбург. Франція прийняла досить-таки дивне рішення - 20 з них надала статус політичних біженців.

Австрія

Представники коаліційної народної партії та партії вільних радикалів, що знаходяться біля керма влади Австрії, отримали попередження від Ради Європи, що у цій австрійській країні не все в порядку щодо расизму та ксенофобії.

Чехія

Десятки людей відвідали Лети, аби вшанувати пам'ять ромів, які були страчені у концтаборі поблизу чеського селища Лети у Піску в Другій світовій війні.

28-29 квітня у чеському місті Брно проходила конференція, присвячена темі "Роми та наркотики". Наркотична залежність ромів на сьогодні - проблема, яка дійсно має місце.

Нещодавно побачила світ нова документальна стрічка Роберта Седлачека "Сага ромів 1950-2000".

Росія

27 квітня відбувся семінар за участі керівників всіх національних громадських організацій, які проживають в Нижньому Новгороді. Організатор семінару - департамент по зв'язках з громадськістю, професійної і міжрегіональної співпраці адміністрації Нижнього Новгорода. Тема семінару: "Взаємодія національно-культурних товариств в м. Нижній Новгород. Запобігання конфліктів на національному ґрунті". На семінарі були присутні визначний спеціаліст в області національної конфліктології - Ашот Арапетян, директор Центру Міжнародної співпраці (м. Москва). З доповідями виступили нижньоновгородські вчені в даній області.

Під час семінару керівникам вже існуючих національних організацій були представлені створені в Нижньому Новгороді національно-культурні центри: Чеченський культурний центр представництва Чеченської Республіки в Н.Новгороді та Нижньоновгородський відділ російської організації ромів. Подібні заходи стануть традиційними

Волганформ

Меморандум порозуміння та співпраці

У Чехії був підписаний "Меморандум порозуміння та співпраці" між IRU (Міжнародною Ромською Унією) та міністерством закордонних справ Чехії. Це перший документ підписаний IRU з органами влади. Потреба визнання урядом ромів, як нації, так само як і співпраця з ромами у формуванні міжнародної політики та вирішення питань стосовно ромської нації у Європі та у світі, були основними причинами підписання Меморандуму.

Документ включає практичні кроки, такі, як можливість навчання у Дипломатичній академії Чехії, де зможуть здобувати знання ромські представники не тільки з Чеської Республіки, а й інших країн. Набути знання з основи дипломатії зможуть бути використані у формуванні ромської міжнародної політики.

Чеський Меморандум не буде єдиним. IRU готує підписати ряд подібних документів з урядами Індії, Болгарії, Словаччини, Румунії, Швеції.

Еміл Щука

Болгарським ведмедям заборонили танцювати

Уряд Болгарії прийняв рішення заборонити вуличні вистави з танцюючими ведмедями і почав кампанію по викупу тварин у їхніх власників-ромів. Це повідомила міністр навколишнього середовища Євдокія Манева. Неурядова Голанська організація виділила 18 мільйонів доларів на "маркування" болгарських дресированих ведмедів. Під шкіру тваринам були введені міні-датчики, і кож-

ному ведмедю був присвоєний окремий номер. 21 "промаркірований" ведмідь, які задіяні у виставах, будуть викуплені державою з метою забрати їх з вулиць, де вони танцюють для перехожих.

"Не промаркіровані" ведмеді будуть конфісковані у власників, які, крім того ще й будуть оштрафовані на 2 230 доларів.

Рамблер

УВАГА! Змінився наш e-mail, зараз наша нова адреса: romyag@tn.uz.ua
А в мережі Інтернет виходимо українською та англійською мовами <http://www.romaniyag.boom.ru>

РОМИ - НЕ ЧУЖИНЦІ У ВЛАСНІЙ КРАЇНІ

Наш співбесідник - Артур Балог, голова ромського самоврядування м. Ниредьгаза в Угорщині, учасник науково-практичної конференції, яка з 19 по 21 квітня проходила в Узгороді.

Угорщина існує багато фондів, які теж надають допомогу. Це зокрема "Фонд Цінки Пани", національно-етнічний фонд та інші. Ми повинні спрямувати ромських дітей на навчання. Вважаю, що

коли-небудь виросте те покоління, яке зможе зайняти наш керівні місця. І спеціалісти охоче будуть працювати з людьми.

Роми - національна меншина, а не чужинці у власній країні. Держава повинна гарантувати життєвий прожитковий рівень для усіх громадян.

А.Адам: - Скільки ромських організацій у Ниредьгазі?

А. Балог: - Точних даних я не маю. Але діючих ромських організацій на пальцях навіть однієї руки можна порахувати. Роми дуже рідко піднімаються у верхні ешелони влади. Це стосується як політичних, так і управлінських структур. Фактично, подібне веде до ізоляції представників ромів у політичному процесі. У Ниредьгазі

12 тисяч ромів. 70-80% із них стикаються із соціальними проблемами, які місцеве керівництво не хоче вирішити.

А.Адам: - Розкажіть нам, пане Балог, про вашу родину?

А. Балог: - Виховуємо із дружиною чотирьох синів. Дружина донедавна працювала в середній школі. Але останнім часом її стан здоров'я погіршився. Старший син закінчив гімназію, а потім вступив на підготовче відділення економічного факультету. На жаль, не закінчив навчання, бо одружився і тепер у столиці працює охоронцем. Другий син водій. Я вже вісім років займаю керівну посаду.

А.Адам: - Наша газета виходить на трьох мовах: ромській, угорській, українській. Що б ви хотіли побажати "Романі Яг"?

А. Балог: - Перед тим, як відповісти, хочу сказати так. У 1994 році я із ромськими організаціями та із ромським самоврядуванням зробили свою газету. Ми випустили п'ять номерів, але, на жаль, тепер за браком фінансів видання не виходить. Інші газети майже не пишуть про ромів та їхні проблеми. В нашій газеті висвітлювалися питання культури та традицій ромського народу. Роми теж заслуговують мати свою газету. Тому я дуже радий, що ви маєте свою ромську газету. Бажаю більше цікавих матеріалів. Звертайте увагу на вирішення ромських проблем. Бажаю вам, щоб газета довго існувала.

Розмовляв Аладар Адам.
Переклад Є.Чурей

Вода - колиска життя

"Роль ромів по захисту навколишнього середовища у водному басейні річки Тиси" - тема наукової міжнародної конференції, що проходила днями у м. Егер. (Угорщина)

Під час роботи конференції був прийнятий заключний документ - Меморандум, де зазначалося, що природні явища і катастрофи трапляються не тільки в одній країні, а захоплюють території інших країн. Тому питання екології та захисту навколишнього середовища необхідно вирішувати спільними зусиллями. Через місцеві органи самоврядування буде проводитись робота по оцінці стану навколишнього середовища, сільського господарства та відновлюючі роботи на території, що постраждали від природних катастроф.

Також буде втілюватись програма між угорськими, румунськими, словацькими та українськими міністерствами по захисту навколишнього середовища.

А. Адам

Журналістський дебют

Прес-конференція з проблем природи

В Угорді відбулася прес-конференція, на якій обговорювалася програма - Ініціатива Карпатського Екорегіону.

Ініціатива Карпатського Екорегіону є трансграничною ініціативою. Охоплюючи сім карпатських країн, вона прагне до співробітництва з усім населенням регіону. Від кожної країни, що бере участь у проєкті, для успішного його здійснення була утворена команда, що має у своєму складі національного координатора та координаторів з основних напрямів.

Прес-конференцію відкрив А. Венгун - представник міжнародного фонду "Відродження". Він розповів про зустріч експертів у Бухаресті 7-8 квітня, де було зроблено важливий крок для досягнення регіональної корпорації в Центральній та Східній Європі. Експерти майже всіх країн Дунай - Карпатського регіону зустрілися у парламентському палаці Бухареста для обговорення деталей офіційної політики, яка визначає загальні шляхи збереження довкілля та стійкого розвитку.

Ініціатива Карпатського Екорегіону є альянсом неурядових організацій, представників влади, вчених академічних закладів та міжнародних вкладників - консультантів. Проєкт також намагається активувати діяльність таких груп, як лікарів-підприємців та місцеву громадськість.

Є. Чурей

Ех, циганочка!

У Москві, у рамках творчих вечорів європейських зрок циганської музики, відбувся концерт групи "Лойко". Засновник групи - Сергій Ерденко - у 80-х виїхав до Англії, і нинішній концерт став своєрідним поверненням до Росії. Цей камерний виступ групи "Лойко" в невеличкому залі Центрального будинку робітників ми-

стецтва - велика сенсація. За більш ніж десятирічне існування вони об'їздили Європу, виступали разом в таких зрках, як Егуді Мєнухін, Гдон Кремер, Раві Шанкар, доктором Сумбраманіам і, навіть, Еміром Кустирицею. У Росії ж їх не знають. А це дивно, оскільки на Русі завжди любили ромів. Відтоді, як граф Орлов привіз у подарунок

імператриці Катерині II цій хор, ромські пісні у супроводі семиструнних гітар та скрипок нікого не залишали байдужими.

Сергій Ерденко: "Чому такий інтерес до ромської музики, бо люди стимілилися від відповідних децибел, від комп'ютерів, електроніки, а тут - жива музика, живий контакт. За спинами ромів історія двох тисяч років кочування. І ромська музика - подібна есперанто, вона зрозуміла будь-кому."

(Закінчення Початок на 1-й стор.)
Та виокремилася з них лише кілька, бо вже з першого запитання стало зрозумілим: Генеральний консул напрохоту інформована людина і надає перевагу живому спілкуванню, обміну думок, очне вислуховує і гостей (тобто нас, журналістів).

Повінь - спільна біда

- Велимишановний пане Генеральний консуле, ми отримуємо чимало листів, у яких читачі через редакцію звертаються із своїми роздумами на актуальні проблеми сучасності. У Березні сталося нечуване лихо у Карпатах. І це після того, як ще не загоєно рани 1998-го. Час вашої праці в Ужгороді збігся із горепадом -2001-го. Як особисто ставитеся до цієї трагедії?

- Бути Генеральним консулом Угорської Республіки в Ужгороді - не просто посада дипломата. Закарпаття - унікальний край, де проживають і чимало угорців, як етнічна меншина. Тут Генконсульство, ніби невеличке посольство, незалежне від Києва. На нашу територію впливають питання великої політики, репону. Маємо завдання - працювати для поліпшення співробітництва Закарпаття і Саболч-Сатмарської області через кордони, тим більше, що Угорщина через 2-3 роки вступить у Євросоюз. До того ж турбуємося про місцевих угорців, гуманітарну допомогу їм тощо.

Наша діяльність - консульська праця і двовіди широка. Доводиться розв'язувати і питання, пов'язані з тими угорцями, котрі проживають за межами Закарпаття, а вдома залишили чимало проблем: продаж нерухомості, пошуки спадкоємців-родичів (робота у архівах), судові неув'язки. Отже, роботи вистачає.

А тут - повінь. Ми ще порушуватимемо це питання. Воно болить усіх. Це - наша спільна біда.

- Певно ж Ви, як Генеральний консул, побували і на місцях, тобто у селах, де поруч із угорцями проживають і роми.

- Переживаю цьогорічне весняне лихо, мов своє, як і всі наші працівники. А їх не так і багато працює в консульстві (усього три дипломати і адміністрація). А стосовно того, чи навідувався на місця, то скажу: майже скрізь, де постраждали люди від повені, побував.

Вертоліт у нагоді

- Пане Сокач, очевидно, побачене з висоти викликало невеселі роздуми. І ви, як дипломат і просто людина, замислюєтесь над причиною вже другого, нечуваного за останні понад сто років, лиха у Карпатах. А вже постраждало і чимало угорських сіл. У переважному їх числі проживають і роми.

- Я говорив, що найтонших струн душі торкнулася повінь. З'ясувалося, до багатьох угорських сіл неможливо дістатися авіотранспортом. Отож вертоліт допоміг оглянути обшири, залиті водою. Будинки угорців затопила і підтопила вода, розмила дороги... Вкотре стало зрозумілим: люди у біді, їм потрібна допомога. Угорщина, як знаєте, її почала організувати надавати...

- А можете, пане Генеральний консуле, конкретизувати допомогу?

- Можу. Є чимало прикладів. Майже скрізь у затоплених селах

побував - чи на гелікоптері або ж іншим способом, навіть із допомогою армії. Як тільки вода відходила - прибували на місця, вивчали ситуацію, організували та розподіляли допомогу. Наприклад, просили радіоприймачі - доставляли. На дамби півмільйона мішків з піском із Угорщини надійшло... Були місця, де бракувало

села Тарпа. У цих краях, як і в багатьох інших місцях Берегівщини, проживають і роми.

- Для ліквідації наслідків повені угорський уряд створив міжвідомчу комісію з реконструкції і відбудови. Жодна потерпіла сім'я не залишилася без уваги, даху над головою. Виходячи з того, що більшість ромського населення

ссяч мішків з піском, аби зміцнити дамби.

До слова, керівник угорської парламентської комісії з охорони навколишнього середовища Золтан Іллейш переконаний: перша причина повені така: на місцях, де вирублено ліс, ніщо не може стримати опадів, а друга - зміна клімату...

Генеральний консул Угорської Республіки в Ужгороді Золтан Сокач:

**"Я більше ніж бажую вам успіху.
Творити газету, яка пропагує
збереження ромської культури,
традицій, - це щастя."**

питної води Туди ж посилали мінералку. Та все зроблене чи перерухавати.

Утім читачам "Романі Яг" поясню. Доводилося звертатися і в Міністерство оборони України, в Київ за дозволом, аби угорські літаки зробили зйомки затоплення на Берегівщині, щоб спрогнозувати подальший хід подій.

- А скільки угорських літаків обстежували територію?

- Два. Вони цілком справилися із роботою.

Запитання Аладара Адама:

- Велимишановний пане Сокач, я вхожу до громадської комісії із розподілу гуманітарної допомоги, яка надсилається у нашу область. Бачу, Угорщина чимало робить, аби населення постраждалих сіл отримало поміч...

- Вантажі, які відправляли із Угорщини у затоплені села Закарпаття, туди, де компактно мешкають угорці, розподілялися за участі і громадських організацій, релігійних.

У Берегові за допомоги Бейлі Надь чимало тих, хто потребував поміч якось вижили у важкий час "Угорський Карпат", об'єднання реформатської церкви, інші благодійники теж не залишилися осторонь. Йдеться про "Угорську екуменічну службу милосердя", "Мальтійський хрест". Одним словом, працювали у міру сил і можливостей. Відроджено й кураторів.

Нове - призабуте старе

Кажуть, нове - то давно забуте старе. Саме ця думка снувала, коли слухала розповідь пана Сокача про КУРАТОРІЙ, який значно поглибив та розширив зв'язки з організаціями, що утворені на базі КМКС, зокрема й релігійними тощо. Отже, куратор, себто, координуючий правник, тримає вкрай важливу інформацію.

- Велимишановний Генеральний консуле, хотілося б почути, як розосереджуються паводкові кошти, виділені вашою країною, її громадськими організаціями.

- Робота ведеться у трьох напрямках з тим, аби жоден форинт не пропав: а) власне, гуманітарна допомога; б) на реконструкцію будов; в) створення запасних ресурсів.

Ми хочемо зберегти грошові ресурси, аби закупити човни, факели, гумові чоботи і т.д. А вже не застраховані від повторення лиха.

- Пане Сокач, у селах, що поблизу угорсько-українського кордону, розліплися повені води з боку угорського

віруючі, релігійні угорські організації провели (й продовжують це робити) збір допомоги потерпілим.

Інформація до теми бесіди

Березнева трагедія у Закарпатті озвалася тривожним дзвоном в Угорщині. Адже тисячі тонн води внаслідок прориву дамби та розмиття автошляху поблизу угорсько-українського кордону дужим потоком понесли з боку угорського с. Тарпа. Необхідно було негайно відвести води у бік Латориці. Підтопленнями виявилось понад 3 тисячі будинків (до 200 розвалилися). У п'ятьох затоплених селах не так легко і просто велоса мешканцям. Організовано почали тут дезактиваційні роботи, повертали жителі до своїх хат. Скажемо: у зону стихійної бід навідався глава угорського уряду Віктор Орбан, який на власні очі переконався у кричущих наслідках повені.

Два роки тому на подолання наслідків повені у Закарпатті угорський уряд виділив 85 мільйонів форинтів.

А що ж 2001-го?

Відбудовані дамби не зумили стримати потужну водну стихію: постраждала найбільше Саболч-Сатмарська область. Прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан заповнив, що наявні технічні та матеріальні засоби, ресурси, аби відвернути бід на ділянці Верхньо-Потіська. Посудіть самі: повінь спричинила біді жителям чи не тридцять сіл Угорщини. А що вже казати про окремі (наприклад, Кішпалод). Три угорські вертоліти вивозили в буквальному розумінні слова 10 українських рятувальників поблизу Тячева, надіслали в Закарпаття (при посередництві Посольства України в Угорській Республіці) 50 ти-

Зустрінемося у четверте!

- Пане Генеральний консуле! Що в справі дипломата у непростий час, коли в краї сталася нечуване за останні сто літ горе, найважливіше? І взагалі, як би визначили свої стосунки з Надзвичайним і Повноважним Послом України в Угорщині Орестом Климушем?

- Наші контакти з паном Климушем дружні, приязні. Зустрілися лише останнім часом кілька разів. На тих сходах йшлося про становище нацменшин у краї, а також у всій українській державі. У Києві мав теплу бесіду з міністром закордонних справ Анатолієм Зленком.

А в містах Загонь-Ужгород-Ниредьгазу буквально нещодавно обговорювали питання будівництва магазину, йшлося про роль залізничної дороги тощо. Скажу, що днями будемо бачитися у четверте.

- Чимало актуальних проблем міжетнічних відносин у Карпатському Єврозоні порушувалося на науково-практичній конференції, яка 19-21 квітня проходила в Ужгороді. Ви, пане Сокач, були її учасником. Хотілося б почути вашу думку про цей форум?

- Безперечно, подібні конференції потрібні в тому розумінні, що на них виносяться злободенні питання, які торкаються співробітництва у рамках Карпатського Єврозону, партнерських стосунків, інш. У доповідях хотілося б чути трохи більше конкретики, а не теоретичних питань. Конференція виробила рекомендації. Та й спілкування вчених, представників громадських об'єднань, у тому числі національних меншин, потрібні.

- Пане Генеральний консуле, а що б побажали нашій газеті, яка на сьогодні є поки що єдиним ромським виданням в Україні?

- Я більше ніж бажую вам успіху. Творити газету, яка пропагує збереження ромської культури, традицій, - це щастя. Адже є можливість поліпшувати контакти між ромами різних областей, виносити на сторінки видання питання захисту, збереження, розвитку культури, інш. А коли, як ви кажете, через кілька місяців "Романі Яг" стане всеукраїнською газетою, то буде ширша можливість у висвітленні життя ромського населення України.

- І все було без проблем?

- Не сказав би так. Жителі села Янд - роми - хотіли вийти на Страсбург. Та місцеве самоврядування зуміло багатьох забезпечити роботою. До речі, місячна зарплата дорівнювала 120 долларам. Ще одна форма допомоги, яка надавалася ромським сім'ям, зокрема Саболч-Сатмарської області - забезпечення талонами вартістю 600 форинтів. Тобто кожен, хто потребував міг отримати сніданок, обід і вечерю. До того ж, талон можна було "отоварити" (придбати за нього все, окрім алкоголю). Це для тих сімей, котрі залишилися без домівок.

- У нас наявні три категорії потребуючих: АБС. Згідно із

ними і виділяються продукції на кожен день, там записано й на майбутнє: зведення нових будинків, капремонт і т.д. У вас є щось схоже?

- Але ті категорії називаються інакше. Наприклад, згідно із першою категорією чимало жителів села уклали контракт про спорудження нових будинків. Одначе без згоди сім'ї комітет нічого не вирішує...

Зустрінемося у четверте!

- Пане Генеральний консуле! Що в справі дипломата у непростий час, коли в краї сталася нечуване за останні сто літ горе, найважливіше? І взагалі, як би визначили свої стосунки з Надзвичайним і Повноважним Послом України в Угорщині Орестом Климушем?

- Наші контакти з паном Климушем дружні, приязні. Зустрілися лише останнім часом кілька разів. На тих сходах йшлося про становище нацменшин у краї, а також у всій українській державі. У Києві мав теплу бесіду з міністром закордонних справ Анатолієм Зленком.

А в містах Загонь-Ужгород-Ниредьгазу буквально нещодавно обговорювали питання будівництва магазину, йшлося про роль залізничної дороги тощо. Скажу, що днями будемо бачитися у четверте.

- Чимало актуальних проблем міжетнічних відносин у Карпатському Єврозоні порушувалося на науково-практичній конференції, яка 19-21 квітня проходила в Ужгороді. Ви, пане Сокач, були її учасником. Хотілося б почути вашу думку про цей форум?

- Безперечно, подібні конференції потрібні в тому розумінні, що на них виносяться злободенні питання, які торкаються співробітництва у рамках Карпатського Єврозону, партнерських стосунків, інш. У доповідях хотілося б чути трохи більше конкретики, а не теоретичних питань. Конференція виробила рекомендації. Та й спілкування вчених, представників громадських об'єднань, у тому числі національних меншин, потрібні.

- Пане Генеральний консуле, а що б побажали нашій газеті, яка на сьогодні є поки що єдиним ромським виданням в Україні?

- Я більше ніж бажую вам успіху. Творити газету, яка пропагує збереження ромської культури, традицій, - це щастя. Адже є можливість поліпшувати контакти між ромами різних областей, виносити на сторінки видання питання захисту, збереження, розвитку культури, інш. А коли, як ви кажете, через кілька місяців "Романі Яг" стане всеукраїнською газетою, то буде ширша можливість у висвітленні життя ромського населення України.

- І все було без проблем?

- Не сказав би так. Жителі села Янд - роми - хотіли вийти на Страсбург. Та місцеве самоврядування зуміло багатьох забезпечити роботою. До речі, місячна зарплата дорівнювала 120 долларам. Ще одна форма допомоги, яка надавалася ромським сім'ям, зокрема Саболч-Сатмарської області - забезпечення талонами вартістю 600 форинтів. Тобто кожен, хто потребував міг отримати сніданок, обід і вечерю. До того ж, талон можна було "отоварити" (придбати за нього все, окрім алкоголю). Це для тих сімей, котрі залишилися без домівок.

- У нас наявні три категорії потребуючих: АБС. Згідно із

ВЧІМСЯ СЛУХАТИ ОДИН ОДНОГО...

"Кордони єднання", Ужгород, 19-21 квітня 2001 року

У цієї науково-практичної конференції кілька організаторів (Закарпатська обласна рада, Закарпатська обласна державна адміністрація, відділ у справах національностей та міграції, Центр культури національних меншин Закарпаття, Карпатський фонд). Кожен вніс щось у її проведення. Та хочеться повести мову про те, що вийшло з добрих намірів.

Наша газета у номері від 25 квітня подавала інформаційний матеріал. Сьогодні продовжимо тему, акцентуючи на актуальних проблемах.

Давно назривала подібна відверта розмова. Це вже у вступному слові наголосив заступник голови Закарпатської обласної ради, голова оргкомітету конференції Ернест Нусер. Директор Карпатського фонду Ігор Ілько, перший заступник голови Закарпатської обласної державної адміністрації Ігор Кріль переконали співпрацю у рамках Карпатського Євроregionу принесе добрі результати тоді, коли зміцнюватимуться рівноправні стосунки між державами. Тобто, навчимося слухати один одного. Роль і місце Карпатського Євроregionу у розвитку Європейських інтеграційних процесів важко переоцінити. Як сказав у виступі "Етнокультурні процеси в Закарпатській області" начальник відділу у справах національностей та міграції Закарпатської облдержадміністрації Михайло Черепаня, в Україні під впливом процесів державотворення, відбуваються докорінні зміни в міжнародних відносинах, формується нова урядова політика у цій найважливішій і найделікатнішій сфері людського співжиття. Повсякчас зміцнюється база для роботи національно-культурних товариств. У вирішенні національних питань значна роль міжнародного співробітництва, підтримуються контакти національних груп із етнічними батьківщинами.

Розмітати думок представлено на конференції. З повагою вислухано, наприклад, директора Центру гунгарології, доктора філологічних наук Петра Лизанця. Ведучи мову про роль вищої освіти і науки у підготовці кадрів національних меншин Карпатського Євроregionу, наш закарпатець із вже європейським іменем наголосив: хіба не про високий науковий поступ свідчать дослідження кафедри та Центру гунгарології? Викладачі кафедри брали участь у зборі матеріалу до "Лінгвістичного атласу Європи", вони співавтори "Загальнокарпатського діалектологічного атласу", разом із відомими діалектологами багатьох країн, у тому числі Словаччини, Сербії, Словенії й Югославії. Уже вийшли перші п'ять томів. Відраділими результати можуть похвалитися дослідники Закарпатського угорського мовного Наукового товариства студентів та молодих дослідників.

Неабиякий інтерес викликали наші побратими з Словаччини, Польщі. Йдеться про їхні напрочуд схвалювані виступи чи то про українців у повоєнній Польщі та проблеми збереження їх національної totoжності (Олександр Коляничук), або ж українське шкільництво у цій державі (Юліан Бак). Член єднання українців Польщі Марія Тучка вела мову про проблеми становлення української школи, визначення змісту освіти, підготовку та пере-

На знімку: учасники конференції у гостях у редакції газети "Романія Я"

дготовку вчительських кадрів для українців зарубіжжя.

Ще зовсім недавно у Словаччині нараховувалося чимало сіл, де проживали русини-українці. Нині ж, за словами Івана Лаби (голови Союзу русинів-українців цієї країни), зменшується число тих, хто називає себе українцями. До речі, академик Микола Мушинка, а це знаємо, бо ви добрий друг закарпатець, на сторінках і закарпатських масмедіа б'є тривогу про кризу української національної меншини у Словаччині. Щодо п. Лаби, який виступав на конференції, то він радий проведенню свят культури "Маковицька струна" (Бардево), "Струни серця" (фестиваль присвячено Ірині Невицькій), драми і художнього слова у Межилабірцях... Вони сприяють розвитку народної культури.

Насущі проблеми сьогодення порушили заступник голови угорської культури Закарпаття Василь Брензович ("Угорці Закарпаття та шенгенські кордони"), а також голова товариства угорської інтелігенції Закарпаття Юрій Дупко ("Прикордонне культурне співробітництво").

Практику дружніх творчих зв'язків Закарпаття з країнами Карпатського Євроregionу висвітлює в.о. начальника управління культури облдержадміністрації Петро Рак. Давно культурі слід задуматися, що діється в її обшарі. І чи не тут причина багатьох проблем? Найпершими серед них - як врятувати українську культуру на матерій землі, а також у діаспорі в час економічних негараздів? Ті добрі традиції обмінних концертів, запозичення досвіду і дружби із українцями сусідніх держав необхідно розвивати, підтримувати на урядовому рівні.

Хочеться відзначити ще кілька виступів, які привернули увагу. Як не погодитися з думкою заступника директора ЗФНІСД С. Мірєяво, що Карпатський Євроregion відіграє важливу, ключову роль у зміцненні безпеки і стабільності в Центральній та Східній Європі. Володіючи великою інформацією, голова німецького самоврядування М. Нірєдгази, голова Міжнародної Ради Тібор Корнгерр зосередив увагу на діяльності Міжнародної Ради національних спільнот Карпатського Євроregionу.

Звичайно, у короткому звіті всього не розкрити, про що мовили у доповідях, виступах, дискусії. Ми вже вказували, що активну участь у конференції брали представники громадських об'єднань національних меншин Закарпат-

тя. Ясна річ, мали змогу взяти слово далеко не всі. Одне у дискусії була надана можливість кожному бажаному винести на суд такого представницького зібрання свої найрадикальніші думки, спостереження тощо.

Голову "Матиці Словенської" на Закарпатті Йосипа Гайніша багато хто з присутніх знає. Діяльність словачських товариств у нашій області, а окрім згаданого, працюють й інші, зокрема й товариство словаків ім. Л.Штура, свідчить про дружні стосунки з місцевими українцями, а також закордонними словачками. Як ж питання порушував пан Гайніш? Серед інших - і розвитку словачької національної школи, культури. З 90-х почалося їх відродження. Відкриття першого словачького класу в Ужгородській АЗОШ

№ 2 пан Гайніш вважає набутком. Не перераховуватимемо інші. Іх чимало. Та привернула увагу фраза голови "Матиці Словенської": мовляв, запросили викладачів у класах педагогів зі Словаччини. А як же тоді випускники словачької філології Ужгородського національного університету? Не вже відповідна кафедра не підготувала вчителів? Відомо, що вже після першого курсу студенти проходять ознайомчу практику в Словаччині, де поряд із іншими завданнями, вдосконалюють знання мови. До слова, вузу "Матиці Словенська" надала спеціалізовану методичну допомогу. Одначе це тема окремої і ширшої розмови, до якої повернемося ближчим часом, тим більше, що академик Микола Мушинка в інтерв'ю "Старо му замку" (12 квітня цього року) сказав буквально таке: 70% словаків в Україні - це колишні українці. Їм просто добре мати статус закордонного словака тощо.

Мусимо зауважити, на конференції не виступив жоден представник від закарпатських ромських товариств, а їх у області вже десяток. Тим більше з увагою було вислухано голову ромського міського самоврядування М. Нірєдгаза Артура Балага. В Угорщині, за його словами, уряд предметно займається цією меншиною. Та є і проблеми, на які слід звернути увагу: безробіття, відсутність у владних структурах представників від ромів, стереотипи ставлення до циган, як партнерів.

Чимало слухних ідей висловлено представником від румунської меншини в Закарпатті (редакція планує теж подати окремий матеріал на цю тему).

Перед присутніми виступив перший заступник директора державного департаменту України у справах національностей та міграції Міністерства юстиції України Рауль Чілачава. Привітавши учасників науково-практичної конференції, п. Чілачава розказав, як в Україні розв'язуються проблеми нацменшин. Адже діаспора - велика сила, вона може впливати на міждержавні стосунки. Значну увагу виступаючих було приділено новій редакції Закону про національні меншини, який проробляється у Верховній Раді. Як представник державного органу, п. Рауль Чілачава, відзначив позитивний момент у роботі конференції - присутність представника Міністерства закордонних справ України в Ужгороді (на жаль, не прислав свого представника Держкордон). Гадається, варто прислухатися до слів п. Чілачави про необхідність поважати державу і виступати українською мовою. "Це має чисто людське зауваження й побажання", - наголосив виступаючий. Коли є можливість спілкуватися напружено - це найближчий шлях до серця".

... Навчимося слухати, розуміти один одного. То велике мистецтво. Навіть тоді, коли єднають кордони...

Ю. Камська

Спорожнілий табір

Біров табору с. Домбоки М.Й. Федич:
"Вчора мої діти нічого не їли..."

На знімку: перед недобудованою церквою-школою

В Закарпатті прийшла весна. У повітрі відчувається теплий, п'яний запах квітучих дерев, які, ніби наречені прикрашені білоцвітлом, стоять обабчк дороги, повз яку ми проїжджаємо. На подвір'ях, на присадибних ділянках поряються господарі: всі намагаються раніше посадити у це не висушену землю картоплю, городину. Чудова, тепла весняна погода додає гарного настрою.

Проте те, що ми побачили у ромському таборі с. Домбоки вщент знищив його. У 16 будинках проживають 95 ромів табору, з яких близько 50 дітей. Вдома було не більше двадцяти. Нас запросив до себе додому біров - Михайло Йосипович Федич.

- Де люди? - запитую.

- А хто де, - відповідає. - Дві сім'ї пішли в село, де допомагають не ромам орати землю, готувати ї ї подсаження. Добре, що у таборі є шість коней, хоч так-сяк,

але можна заробити копійчину. Інші дві сім'ї пішли перекопувати колишнє сміттєзвалище, де вишукують металомом і здають його. Шість сімей поїхали продавати кошки у Тернопільську область. Там будуть жити кілька тижнів. На місці будуть виготовляти нові кошки, носити по селах області, обмінювати на продукти.

Чотири сім'ї - це, в основному, найбідніші, поїхали в Бережани Тернопільської області просити милостиню.

- Чому? - запитую.

- А з чого жити? - чуємо у відповідь. - Нещодавно моя сестра отримала допомогу на дітей за счець 1999 року. Видали їй маркаронами (не дуже якісними), 50 пачок по 2 гр. 30 коп. за пачку. Сестра мусила продати половиною, щоб купити хліб, щось інше. На дітей виплачують по 7 гривень, але не систематично. Тому нестатки у сім'ях великі. У мене теж погане

матеріальне становище. Вчора мої діти нічого не їли...

Хочу теж піти просити у людеї милостиню в Івано-Франківську область, тільки нехай дружина повернеться з пологового будинку, де народила дитину-донечку. А зараз не могу залишити будинок і дітей без догляду.

- Чи є хворі в таборі?

- Хворих у таборі багато. Ось, наприклад, наш коваль Ш.П. Бондар - чудовий майстер.

Має всі необхідні знаряддя до ковальства, але вже сили не ті. Не може підняти навіть молот. Сини допомагають, але ковалем треба народитися, ним просто так стати не можливо.

- Чи відвідують діти школу?

- Ні, жоден з 50 дітей не ходить до школи.

- Чому?

- Школа від табору дуже далеко. Ми звикли ходити до Домбоківської монастирської школи, я сам там закінчив 8 класів. Зараз там школа-інтернат для розумово відсталих дітей, і наші діти туди не ходять. Пообіцяли нам від громади п'ятидесятників побудувати церкву-школу, приїжджав пан Семелак з Мукачєва, зібрав всі підписи, документи на церкву і зник. Подейкують, що за отримани гроші відкрив центр допомоги при лікарні, проте нас, мабуть, забув. Такі стоїть недобудовані будинки, де б мала бути школа, як німий докір людям, які нас обдурили. Ось так живуть - бдують роми.

Біля однієї з хат квітли чудові весняні квіти: жовті нарциси та голубі пацанти. Ми вперше побачили такий чудовий квітник перед ромським будинком. Отже, не все втрачено, якщо люди садять квіти, горнуть до прекрасного. Табір живе, табір буде жити.

Є.Навроцька

(Продовження)
Початок див. №8(37))

Секретар Солотвинської сільської управи Лука Радін повернув ромському брову документи. У паспортах були правильно записані імена, прізвища, по батькові, вік, семейний стан, фотографії були теж ті самі. Змінені були лише національність (замість "циган", "циганка" стояв запис "українець", "українка", "поляк", "полька") та місце народження (наведені села Житомирщини).

На початку осені 1941 року генеральний комісар Лейзер, отримавши від Солотвинської управи повідомлення про циган у тилу німецьких військ, через свого помічника доктора Фаєрабенда дав команду притримати до нагоди виявлену в лісі під Старим Солотвином групу ромів: "Можуть знадобитися".

Чинівники генерального комісаріату округу Житомир намагалися зарахувати дітей із табору Каріона Васильовича до четвертої групи, з метою дискретності ідеї вибору цінного людського матеріалу, що здійснювався апаратом рейхсфюрера Гімmlера. Чинівники відомства Розенберга спланували особливу операцію проти апарату Гімmlера. Це була операція "Чорний дятел" - доказ гострої внутрішньої боротьби між німецькими відомствами, боротьби за владу та вплив на Сході. Здійснення органами поліції операції "Хечевальд", за умови інтриги - операції "Чорний дятел", давало можливість покзати наявність заколоту "унтерменшин" і їхнього бажання проникнути в здорове середовище німецького народу, "розкрити" факти сприяння расовим ворогам через прангення до особистої вигоди та наживи.

Незабаром нмці ліквідували, як свідків підміни паспортів, Луку Радіна, Агафона Саса та Віктора Дуната.

Операція з розселенням, що тривала майже 15 місяців, та підміно документів не насторожила ромів, а навпаки заспокоїла їх. Доктор Фаєрабенд зробив магнітофонний запис допиту рома Віктора Дуната. Цю плькву, з розповіддю про всі основні етапи життя вищезгаданого ромського табору, пропонувалося використати як доказ проти команди Гімmlера на прийомі у рейхсмі-

стра східних областей, як свідчення його халатності щодо расових ворогів, сприяння ромам.

Невловимий табір

Вивіз переселенців зі станції Кодня був запланований на Наворочні свята 1942 року. Підпільна легалізація ромів і їхня відправка до Німеччини для робіт у господарствах німецьких селян під виг-

Ромів, які розсіялися по навколишніх селах, переховували місцеві жителі, котрі знали, що окупаційна влада веде на них полювання. Не маючи можливості, без застосування каральних заходів вилотиати табір, доктор Фаєрабенд та гауптштурмфюрер Кіх наважилися на тотальне прочисування сіл, хуторів та лісових угідь, яке могло виявити

їх били. Морили голодом. Протягом перших двох днів не давали води. Персні, сережки - все, що мало хоч якусь цінність, забирали, вірніше, зривали з нас. Мочки вух у багатьох жінок кровоточили. Пальці рук були вивихнуті" (М.І. Іванова-Романенко).

Із листа-інструкції начальника відділу планування Штабу

лав, росіянин Андрій Євтохін вирішили покарати трьох наглядачів за вчинене ними вбивство дитини та старих. Трупи покараних були знайдені лише через тиждень.

Останні етапи операції "Чорний дятел"

Наприкінці травня доктору Фаєрабенду повідомили, що роми

РОМСЬКІ ДІТИ ТА ІНТРИГИ НАЦИСТІВ

лядом українців давала команди Розенберга козирі проти підлеглих Гімmlера.

Напередодні Різдва табір розділився на кілька груп й попрямував на Схід. На його пошуки та захоплення були кинуті всі сили, та табір був невловимим. Роми пішли у чернігівські ліси за Козелець до партизанів. Таке рішення прийняв табірний отаман.

У Велико-Олександрівці 12-річні Федір Каменець, Клаша Іванова, Анюта Цехович уночі здійснили напад на колону, яка вивозила до Німеччини овець знаменитої романівської породи. Розгром колони вдался. Та внаслідок цих необдуманих дій окупанти почали прочисувати місцевість. Тоді роми вирішили перетнути залізницю Київ - Харків. Але при спробі самостійної втечі в чернігівські ліси Настася Шкамерда з сином, донькою та племінницею натрапили в селі Вища Дубечна на поліцаїв, які відкрили по ромах вогонь й смертельно поранили дівчат.

Зимування в лісі, холод і голод забрали життя семилітнього Кості Олександрова. У тифозній гарячці померли старі Тихон та Марфа Васильєви.

таємну операцію "Чорний дятел". У результаті, з 38 чоловік до рук жандармерії потрапили 26. Двох було вбито при спробі втечі. Троє померли від захворювань. Сімох знайти не вдалося.

Після цього операція "Чорний дятел" ввійшла в нову, третю фазу.

Роми повинні були відправити до концентраційних таборів.

У концтаборі міста Плашув

Ось свідчення членів табору:

"Невеличкими групами й поодинокі відправляли табірних у Житомир. Гітлерівці не приховували свого задоволення, що піймали нас. У Житомирі табірних тримали в школі № 17 (вул. Леніна, 65), яку окупанти перетворили на тюрму, на своєрідний пересильний пункт для тих, від кого збиралися спекуляції" (вчителька Р.С. Каменець, Харків).

"Умови, в яких ми знаходилися, були жахливі. Над людьми знущалися,

імперського комісара у справах зміцнення німецької раси, травень 1943 року.

"Після кількох місяців перебування циган в умовах примусової ізоляції, від них потрібно позбавлятися - позбавлятися рішуче й у всіх без винятку випадках".

Наприкінці лютого у концентраційний табір міста Плашув під охороною прибула група ромів. На їхні смугасті куртки нашивали великі чорні трикутники, що позначали приналежність до групи "асоціальних елементів".

Есесівці, розважаючись, накиннули на шию Миколки Паласа шнурок й почали душити його. Коли прабабуся Цехович та коваль Фома Братчиков кинулися на допомогу хлопчику, що вже задихався, наглядачі нацькували на них вівчарок. Після цього, вночі, вайда табору Каріон Васильович, Анюта Цехович, Клаша Іванова, поляки із Жешува Адама та Вац-

в Плашуві вчинили напад й вбили трьох наглядачів.

Фаєрабенд запросив до себе начальника житомирської жандармерії Кіха й заявив, що готовий, не вдаючись до посередництва відомства Гімmlера, арештувати підмінену під Псковом, в Острові (звідки почали своє останнє кочування) роми табору Каріона Васильовича) групу ослих ромів. Страта тих, хто вбив трьох наглядачів у Плашуві, відбулася тільки після прибуття Фаєрабенда й Кіха. Їхня поїздка до Плашувського концтабору виводила брудний згнів двох фашистських відомств на новий виток. Перед від'їздом були сфабриковані листи, які нібито писали один одному кочові роми й роми осілі з кооперативу під Псковом. Для команди Розенберга стало ясно, чому діти з табору були записані у списки расово повноцінних, й що вони могли свідчити про корупцію серед чинівників Гімmlера, котрі проводили операцію "Хечевальд". У Берліні назрівав скандал.

У Плашуві в присутності вищих чинів двох відомств було вчинено допит керівника табору. Також сфабриковані свідчення нібито здійсненого підкупу ромами чинівників поліцейського відомства, їхні зв'язки з радянським підпіллям та партизанами. А також надані фальшиві листи. Ромів звинувачували у підкупі німецьких посадових осіб. Та шита блими нитками афера не вдалася. Наступного дня, ввечері, було страчено десять осіб: дід Каріон, Анюта Цехович, Клаша Іванова, Лопа Палас, Роза Тимофій, військпікар Денисов, поляки Адама та Вацлав, Андрій Євтохін та блаженний Антипка.

(Продовження у наступному номері).

Олексій Данилкін
м. Біла Церква

Героїзм ромів: "Сріблянки" у роки війни

Наприкінці 20-х років у Смоленську була організована ромська школа-інтернат. Вона називалася "Сріблянка", мабуть тому, що назва була пов'язана з географічним розміщенням у "Срібляному борі". В цій школі навчались діти-роми, що залишилися без батьків. Їх привозили туди з усієї Смоленщини. Ось що згадує один із вихованців "Сріблянки" М.О. Меншиков:

"Організувала ту школу дівчина - ромка Єфросинія Іванівна Тумашевич. Ми називали її Руза Іванівна. Вона дуже багато зробила для ромів. Навіть, аби відкрити школу, їздила на зустріч до НК Крупської. Це вона організувала колгосп "Свобода" у с. Кардимів. Я був серед перших 25 вихованців школи, а на початок війни там навчалось близько 120 учнів. Під час війни більшість ромів на Смоленщині брали участь у боротьбі з фашистами.

На цій землі за зв'язок з парти-

занами, за роботу в колгоспах, а також у безпосередніх бойових діях знайшли смерть близько двох тисяч ромів.

Німці розгромили всі три ромські колгоспи. Тільки в с. Олександрівка було розстріляно 176 ромів, серед яких було 68 жінок і 59 дітей, а інші - в основному люди психолого віку. Майже всі вихованці "Сріблянки" з початком війни пішли на фронт. Сама Руза Іванівна перебувала в партизанському загоні Героя Радянського Союзу генерал-майора Гришина. Вона була розвідницею, і з дитиною на руках, під виглядом ворожки, ходила добувати розвідувальні дані. Потім записувала всі дані і ховала донесення в соску, аби фашисти не змогли їх знайти. Ця благородна жінка живе і сьогодні.

Із вихованців "Сріблянки" знаю і про долю Тосі Тимченкової, яка у сімнадцять років пішла добровольцем на фронт, була санітаркою, розвідницею, отримала бага-

то урядових нагород. Зовсім юна Поля Моразевська брала участь у діях партизанського загону під Вітебськом. Вона теж ходила в розвідку і для конспірації брала на руки дитину. Німці спіймали її і разом з дитиною спалили у фабричній котельні. Загинули на фронті два вихованці школи - Петро Моразевський та Михолажин. Героїчно боролися і загинули два танкісти - брати Іван та Дмитро Камбовичі, з якими я разом вчився і в школі, і в ромському педагогічному технікумі у Москві. Два брати - Іван і Федір Жучкови, служили в авіації стрільцями-радистами. Обоє загинули в боях під Красnodаром. На моїх очах здійснив свій подвиг ще один наш вихованець - льотчик Олександр Сергійович Мурачковский.

Подвиг льотчика

О.С. Мурачковский воював у дивізії О.І. Покришкіна, лігав на "Л-2", на літаючому танку, як його всі називали. Це було на Сандо-

мирському плацдармі. Я тоді служив в 3-ій танковій армії. Німецьке командування наказало танкової дивізії "Мертва голова" атакувати нас і скинути в річку Віслу. Та командир 188-го полку, де лігав О.С. Мурачковский, підполковник Обухов (він пізніше загинув) повів свій полк в бій і наніс цій дивізії розгромлюючий удар. В бою літак командира полку був підбитий і зробив вимушену посадку на нейтральній зоні між нашими і німецькими позиціями, але ближче до ворожих. Фашисти кинулися до літака. Тоді Саша Мурачковский, витяг командира з кабінети, відстрілюючись з пістолету, затягнув його у свій літак і доставив на свій аеродром. За цей подвиг до двох орденів Слави Олександр Мурачковский додав і орден Червоного Прапора.

Доля мого брата

У роки тяжких випробувань загинув рідний брат М.О. Меншикова - Олександр. Він також

виховувався в "Сріблянці", вчився у ромському педагогічному технікумі, а потім закінчив у Смоленську курси з підготовки вчителів, працював учителем початкової школи в Думнінському районі Смоленської області. Там його обрали секретарем комітету комсомолу. Незважаючи на те, що О.Меншиков був звільнений від служби у війську, з початком війни їде добровольцем на фронт. Під Вязьмою його частина потрапила у оточення. О.Меншиков лісами добирався до партизанів, шукає зв'язок з підпільним райкомом партії, де його багато хто знав. Вплившись у підпілля, він стає розвідником. Проте його добре знали на Смоленщині. Знайшлася зрадниця, що видала колишнього вчителя і комсомольського вожака. Подальша його доля невідома. Колишній партизан розповідає, що ширялися чутки, буцїмто він був страчений, а перед стратою фашисти вирізали на його тілі п'ятикутні зїрки, а його товариша, з яким він виконував завдання, четвертували.

За Е. Друц, А. Гесснер
"Цыгане" М., 1990

Золотий дощ "гуманітарки"

Група, на чолі з членом обласної комісії громадського контролю за отриманням та розподілом гуманітарної та благодійної допомоги шеф-редактором "Романі Яз" Аладаром Адамом у селі Вари на Березівщині, вивчає стан справ на місці.

індивідуальними картками) гуманітарної допомоги (ні одягу, ні харчів, ні інших речей) не отримувало. Голова гуманітарної комісії с. Вари Кароль Яношович Селеш пояснив це тим, що за цей період із району нічого не надходило. Ми звернулися до голови

лише одну кімнату. Вона була наповнена речами, що були у користуванні, новими речами та продуктами харчування. На питання, чому це все не роздають людям, К.Я. Селеш відповів, що дані речі вони отримали лише вчора і що цього не достатньо, аби роздати населенню. Спочатку, мовляв, треба накопичити і лише потім роздавати. Таким чином, члени варівської комісії з розподілу гуманітарної допомоги замість того, аби скласти графік розподілу гуманітарної допомоги або по днях тижня, або по вулицях, наміснене створюють ажіотаж, і гуманітарна допомога роздається при великому скученні народу, що призводить до загострення обстановки у селищі.

За списками Березівської районної ради, до Варів надійшли ще 6-го та 7-го квітня 2001р. такі продукти, як пшениця, ячмінь, крупа гречана, цукор, "Тушонка" куряча, консерви м'ясні, чай, цибуля, консервовані гриби, молоко збирале, які не були розподілені та знаходилися на складі. Окрім того, у магазині-складі знаходилися два ящики нових гумових чобіт, які, за списками райради, надійшли до Варів 26 березня 2001р., ящик консервованої капусти, який надійшов 13 березня 2001р., два ящики новеньких ковдр, які надійшли відразу після весняної катастрофи.

Нчого з товару, який надійшов 24 квітня 2001 року, ми не побачили.

Відчинити інші приміщення магазину Кароль Яношович Селеш відмовився, мовляв, у нього немає ключів.

Та, за свідченням мешканців села, яке між іншим тому й чергує біля магазину-складу, група людей виносить відібрані речі на дах, підвал та інші приміщення, й майже щовечора до приміщення магазину-складу приїжджають машини, завантажуються й кудись їдуть.

Вибірково, взявши у кількох постраждалих громадян індивідуальні картки з списком виданих їм продуктів, ми звернули їх з тим, що знаходяться у Варівській сільраді. У деяких громадян наведені цифри не збіглися. Так, наприклад, у особистій картці Арпада Олексійовича Лакатоша за 20 березня 2001р. було вказано, що йому видано 2 буханки хліба, а у картці сільради вказано чотири, а у картці сільради вказано чотири, а у картці Степана Степановича Моврея вказано, що 21 березня 2001р. він отримав 12 літрів мінеральної води, в той час, як у картці, яка знаходилась у сільраді, було вказано, що того числа він отримав 15 літрів мінеральної води.

У нашій присутності А.О. Бранун зробив зауваження голові Варівської комісії з розподілу гуманітарної допомоги про впоряд-

На знімку: нові ковдри, які не отримали люди

кування черговості видачі гуманітарної допомоги.

Станом на 25 квітня на руках у людей це не було повислєнь, до якої категорії постраждалих (А, Б чи В) вони належать.

Та такого не повинно було б траплятися. Згадаємо слова пана Брауна: "На превеликий жаль, деякі громадяни гадали, що це нову буде "золотий дощ" 98 року". І справді: для деякого так воно і сталося. Одні потерпіли від повені, інші від паводка "гуманітарки".

Р. С. У номері газети "Романі Яз" за 21 березня 2001 року уже йшлося про розкращання гуманітарної допомоги. Однак, як нам відомо, з голови пана Золтана Ковача, який безпосередньо керує справами Варівської сільради, й волосок не впає. Неподобства у Варів траивають. Сподіваємось, що керівництво вищезгаданих інстанцій нарешті зацікавиться справами у Варів.

З с. Вари А.Е. Адам, Е.М. Навроцька, Н.Ф. Герцер-Паш

Діти закритого суспільства

Ви можете уявити собі свою власну дитину жєбрати на вулиці, й вдома у неї немає й шматочка хліба? Або над нею знуцається вітчим? Спробуйте. Аби зрозуміти її почуття, що штовхають тисячі дітей України шукати кращої долі на вулицях міст, де панує свій власний, для нас із вами закритий, але жорстокий світ вживання. Світ зі своїми законами та правилами. Світ створений тоталітарною системою.

Через Ужгородський приймальник-розподільник для неповнолітніх щороку проходять сотні дітей та підлітків. Великий відсоток з них становлять роми. І зараз, навідавшись до цього закладу, ми натрапили на двох ромських дівчат. Це Горват Віра (1988 р. н.) та Іллєш Катерина (1987 р. н.), котрі вважаються жителями Березівського табору. До розподільника потрапили вони (якщо не брати до уваги транзитне перебування у Києві) аж із Москви.

На прохання розповісти, чому вони покинули домівку й подалися у світ, дівчата зреагували якось насторожено. Та врешті Віра почала розповідати: "До Москви я поїхала не сама, а з воєю родиною. Мати з батьком працюють там на будівництві. Я та ще п'ятеро моїх братів та сестер - жєбракували. У Москві я вже була втретє і ще поїду, бо там набагато краще живеться, ніж тут. Міліція затримала мене на вокзалі. Відвезли до приймальника. Коли по мене прийшла мати, мене не відпустили, а лише передачу дали. Сигарети забрали. Протримали

На знімку: Горват Віра та Іллєш Катя

ри рази на день, та ще й начальник розподільника Юрій Томішинцев до цукерки принесе, то яблуку. Саме до нього ми й звернулися, аби дізнатися конкретніше скільки дітей тут перебувають і з яких населених пунктів найчастіше потрапляють.

З'ясувалося, найбільше ромських дітей, які вели "ковчовий" спосіб життя і яких привозили сюди із Києва, Москви чи Санкт-Петербурга, були з Ужгородського району (Ужгород, с. Холмок), Березівського району (с. Берегово) та Рахівського району (с. Розтоки) та ін.

Підлітки, котрі не вчинили правопорушень, утримуються у закладі до 2-х діб, під час яких з'ясується особа дитини, її місце проживання.

Потрапляють до приймальника-розподільника й підлітки, які вчинили правопорушення. Таких, за постановою слідчого та за санкцією прокурора, утримують до 30 діб. Після чого на них очікують спецшколи та спецПТУ.

В Ужгороді є 78 неблагополучних сімей, в яких проживає 191 дитина. Минулого року дев'ять батьків були позбавлені батьківських прав, 18 дітей направлено у школи-інтернати, 15 - у Будинки дитини та у дитячі будинки, 7 - у школи-інтернати для сиріт, 42 - взято під опіку та піклування.

В Ужгородському приймальнику-розподільнику для неповнолітніх, за їхніми словами, працюють дуже приємні, лагідні люди і загалом їм тут дуже подобається. У Москві та в Києві, мовляв, до них ставилися набагато жорстокіше.

Та й не диво, адже тут ними опікується лікар та дев'ятеро атеостованих спеціалістів. Кожен день з дітьми проводиться виховна робота. Харчуються вони чоти-

ри рази на день, та ще й начальник розподільника Юрій Томішинцев до цукерки принесе, то яблуку. Саме до нього ми й звернулися, аби дізнатися конкретніше скільки дітей тут перебувають і з яких населених пунктів найчастіше потрапляють.

Віра, на вулицях українських міст безліч. І, як свідчить статистика, їхня кількість невпинно зростає.

Так, наприклад, станом на 4 квітня 2001 року через Ужгородський приймальник-розподільник пройшли 60 підлітків, у той час, як станом за те ж число минулого року лише 50.

Яка ситуація у подібних закладах, наприклад, Києва? Скажімо відверто - теж невтішна. Ось що розповідає з цього приводу заступник директора Київського притулку Людмила Мірошник кореспонденту газети "Факти": "Останнім часом до нас часто потрапляють зовсім малесенькі дітки - три-п'ятирічні. Тільки сьогодні таких у нашому притулку близько десяти. Є й київські, й з інших міст. Вони, як правило, не пам'ятають свої імена й прізвища, не кажучи вже про місце проживання або про батьків. Цікаво, що малюта, які потрапляють до нас, часто не пам'ятають своїх батьків, зате чітко запам'ятовують графік роздачі безкоштовної їжі в пунктах, організованих соціальними службами. Вони додумуються їсти по кілька разів на день, об'їждаючи у різних місцях подібні точки. Добре знають бродяжки, де організована видана одягу безпритульним. Скажіть, хіба така дитина, яку нагодували й одягли на вулиці, буде зацікавлена повернутися додому, в притулок чи інтернат? Для чого? Адже вона сита й одягнута, їй не потрібно ходити до школи й виконувати вказівки батьків. Тому величезні кошти витрачаються просто в нікуди. Іноді притулок переповнений настільки, що ми не в змозі прийняти усях дітей, яким потрібна допомога".

Та чи допоможуть ці виправні заклади у становленні особистості безпритульних дітей?

Адже, таких ось дівчаток та хлопців, як романе чайора Катя та

Україні та Росії: "В одних містах гірше, в інших краще. У кожному місті свої закони. Якщо хочеш вжити, доводитись законів дотримуватися. Ніхто не дивиться, чи ти з України, чи це звідкись. Там взагалі повно різних дітей: і росій, і молдаван, і ромів, й українців вистачає.

Найгірші враження у мене про Харків та Москву. У Харкові люди якісь злі та жадібні. Як потрапили я туди, гадав, що помру. На вокзалі не поспіш - міліція проганяє. А в будинках страшно - там вони, в основному, всі старі. І в підвалах, і в під'їздах пацюків повно. Один раз заснув я у під'їзді, просякнувся, а по мені й наволоко пацюків штук п'ять лазить. Довелось їти спати на вулицю. Ранком ледве встали зміг - від холоду руки й ноги задерев'яніли. Став ближкі збирати - місцеві бляхи проганяють. Пробував просити милостиню. Якщо ходиш за перехожими, то ніхто не дає, а сядеш - або міліція, або місцеві жєбраки виженуть. Голодував я там дуже. Траплялось, за три дні крихти в роті не мав.

А в Москві на кожному кроці міліція - лєдь що, відразу заберуть, без слів. А всі підлітки, котрі на вокзалах живуть, токсикомани. Нюхають клей, бензин чи фарбу. Якщо ти не нюхаєш разом з ними, в компанію не потрапиш. Та всі такі люди в Росії довірливіші ніж у нас. А загалом по-справжньому хороших людей зустрічаєш вкрай рідко".

Ось такий-то світ маленьких бродяг. Одні їдуть до нього за власним бажанням, інші примушєво жити. Але в об'єх випадках - ці діти обділені нашим суспільством, яке так хоче видаватися відкритим.

Підготувала Наталка Герцер

"Гусляри" - ансамбль одержимих

- **Пане Ернесте! Сьогоднішня Закарпаття, очевидно, як ніколи переживає кризу музично-ромського мистецтва, власне, естради. Чим це пояснюється? Ви - заступник голови Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства. Як кажуть, і карти в руки - маєте можливість втрутитися в процес. Втім, ще й досі ходять легенди про ансамбль "Гусляри", який приніс вам славу. Та й не лише. Поділіться спогадами про цей колектив.**

У 1971-му році, демобілізувавшись із строкової служби в армії, задумав створити музичний колектив. Не знаю, що вийшло б із мого наміру, якби не зустріч із Валерієм Ляховим, Іваном Балажем, Андрієм Зомборі та Фредом Якубовичем. Не довго ми вагалися і в назві свого первістка. Одноголосно назвали вокально-інструментальний ансамбль гарним словом "Гусляри".

Майже кожен учасник цього колективу вмів грати на кількох музичних інструментах, був професіоналом у повному розумінні слова.

Сімдесяті роки - своєрідний бум ВІА. Мов гриби після дощу, то тут, то там, виникали групи, навіть колективи з шести-семи музикантів. Ентузіасти, хоч і володіли музичною грамотою, але до справжнього мистецтва їм було далеко.

Звістку про можливість заявити про себе вголос, бути представленими на виборковому турі конкурсу "Алло, ми шукаємо таланти" почули з оголошення про радіо. Не довго роздумували.

Начебто сьогодні було, я пригадую наші приїзди того далекого 1972-го року в Чернівці. Не передати хвилювань перед виступом. Успіх був великим - ми потрапили на передачу, ставши лауреатами.

Та сплило не так багато часу. Гастрольні поїздки приносили вагомий результат. Нас радо приймали в різних містах області, а також на гастроліях. Очевидно, успіх у глядачів став причиною візду музикантів: Якубовича та Зомборі в сусідню Угорщину. Щодо одного з найкращих гітаристів наших "гуслярів" - Валерія Ляхова, то його "помітила" на той час уже популярна заслужена артистка України Софія Ротару. Останнього довго не треба було вмовляти - участь у високопрофесійному колективі "Червона Рута" обцяла не лише злет, але й кращі умови для праці, можливість отримувати вищу зарплатню за свою працю.

"Гусляри" без талановитих му-

зикантів не могли далі існувати, хоч я шукав тих, хто б міг поповнити порідий колектив. Навес час, коли він припинив своє існування.

Тепер, по літах, міркую, що то Всевишній послав у місто над

рідний Ужгород. Знайомство із керівником гарнізонного Будинку офіцерів Миколою Гнатюком стало для мене вирішальним: мені запропонували створити молодіжний циганський ансамбль. Це і зробив. Знаючи багатьох здібних

"Романі Яг". Довкола нас доволі швидко згуртувалися високопрофесійні артисти. А це стало своєрідним поштовхом до організації ансамблю "Романі Яг", який невдовзі стає неодноразовим лауреатом міжнародних фестивалів

го мистецтва, артистами, які приносять своє, набуте нелегкою працею, а також передане батьками, у велику скарбницю творчості ромського народу. Моя розповідь про доброго друга - Миколу Жемчужного.

У дорогу - візьми пісню, музику

За плечима заслуженого працівника культури України Ернеста Бучка чимало доріг, пов'язаних із його участю в різних мистецьких колективах. Редакція газети "Романі Яг" попросила свого активного автора поділитися спогадами.

Уже знаменитого керівника ромського ансамблю Білаша Вишневецького. Він і виручив мене у скрутний момент - запропонував роботу в Москві. Де вже було тут відмовитися?

Зібрав прекрасний ансамбль із числа молодих музикантів. Після важких, але таких потрібних репетицій, зібрався в дорогу в столицю тодішньої нашої держави.

Словами не передати ту радість, з якою ми дарували мистецтво тисячам глядачів, які приходили на наші концерти в знаменитому Палаці спорту, інших відомих майданчиках та залах Москви! Виступали і на спільних гала-концертах. Доля звела мене з такими корифеями ромського мистецтва, як Миколою Сіленком, Миколою Жемчужним, Георгієм та Катериною Жемчужними, Туманським...

Від 1975-го року став працювати у Володимирській обласній філармонії. Широко тоді був відомий циганський ансамбль під керівництвом заслуженого артиста Росії Миколи Жемчужного. Мабуть, не було такого міста в Радянському Союзі, де б не виступав наш колектив. Всі зацікавила його програма, в якій були ромські народні пісні, іскрометна музика. Виконували й твори європейської та світової класики.

Життя склалося не так, як бажалося. У 1980 році приїхав у свій

На знімку: виступає ансамбль "Гусляри"

музикантів, солістів за короткий час уже представив програму, яка прихвилювала журі була прийнята.

Почалися нові гастрольні дороги. Містами та великими селами краю. Побували з концертами чи не в усіх санаторіях та будинках відпочинку Закарпаття, даруючи ромське мистецтво гостям з усіх куточків СРСР. А серед них були й присипіливі музикознавці, багаторічні шанувальники народної пісні, музики. Час тоді (у 80-ті) був не простий. Раптово "забракло" коштів на утримання колективу (який сам заробляв чималі гроші від продажу квитків на концерти!).

Довелося у 1983 році розпустити ансамбль.

А дорозі повели мене (вже без колективу) в м. Сочі. Тут працював мій давній знайомий Жемчужний. При престижному готелі я організував "вар'єте". Наші вистави, а саме так можна назвати ті нічні виступи, збирали чимало публіки. Ми робили їх видовищними, цікавими. Тут близько познайомився і з майбутньою дружиною (а нині матір'ю моєї любові донечки) талановитою високопрофесійною солісткою-вокалісткою Оленою Шишкіною.

І ось на календарі - 1991-й рік. Україна здобула незалежність. Приїхали в місто дитинства, юності, зрілості древній Ужгород. Став одним із керівників товариства

в Угорщині, Польщі. У столиці молоді української держави - Києві - наш колектив теж неодноразово ставав лауреатом. У 1997 році мені Указом Президента України Леоніда Кучми присвоєно високе звання заслуженого працівника культури...

Мої зустрічі з Миколою Жемчужним

- **Пане Ернесте, сьогоднішній Ужгород відомий далеко за межами області своїми талановитими музикантами. Їх не так і багато, але є. Вони своєю творчістю здобули право стати навіть організаторами престижних міжнародних фестивалів... Перед тим, як попросити Вас розповісти, чим займається вже згаданий колектив "Романі Яг", хотілося б почути про зустрічі, дружбу з неординарними представниками ромського мистецтва. Бо ж знаємо, що за будь-якої можливості їдете в Москву, або ж приймаєте ромських гостей із столиці. Те, що Україна вже незалежна держава, має свої кордони, для вас не перешкода.**

Життєві дороги, а точніше, праця в Москві, Володимирі, гастрольні поїздки звели мене з десятками непересних особистостей - своєрідних носіїв ромсько-

Авторитетний актор, композитор уже своєю появою на публіці викликав гарячі оплески. Вона знала чимало піс, у яких він грав, високо цінувала твори, які вийшли з-під його пера у широкий світ.

І ось вперше вітаюся з цією талановитою особистістю. Приязни усмішка, теплий потиск руки. Заговорив першим, наче б давно знайомо. Розпитав про рідних, справи, від кого перебрив потяг до музики, хто був найпершим учителем.

Вже описав першої зустрічі дізнався, що Микола Жемчужний інтелектуал, володіє енциклопедичними знаннями.

- У свої сорок п'ять років він добився того, чого інші не встигають і за два життя, - говорив мені один із численних шанувальників актора Жемчужного.

А інший новий знайомий музикант, котрий особливо цінував талант Жемчужного - композитора, з'явився.

- Микола Жемчужний - величина у ромському мистецтві. За понад два десятиліття творчості написав стільки, що десяткам композиторів не під силу...

Досі не забулася мені й привітна посмішка дружини Миколи Жемчужного. Коли перший раз прийшов у його дім, то вона, наче сина, зустріла вже на порозі світлиці. Льоля Жемчужна - неперевершена танцюристка, номер один колишнього Союзу. Диву давався скромності цієї, безперечно великої ромики. Гортаючи альбом, який подала гостю, тобто мені (поспішила на кухню, як завжди, знаючи, що артисти - народ такий, що забуває вчасно про домашню їжу), побачив світлицю, на яких танцюристика виступає на відомих сценах не лише Москви...

...Жаль, що оглядаючи від'їзду з Москви, більше не зустрілися. Періодичні дзвінки приносили рені повідомлення на гастролі, приймали зарубіжних гостей... А один із дзвінків вразив, здається, навечно: "Микола Жемчужний помер..."

Холокост у ромському фольклорі

ливо було навіть передати словами.

Тексти пісень - це ті самі пережиті факти. У одній з них, концтабір названо імперією смерті.

Відповіді на свої листи ті, котрі знаходилися за ґратами, ніколи не отримували. Родичі нікого про них не знали. Це бачимо і з деяких пісень.

Після того, як арештували Адольфа Ейхмана Егіхмана, організатора і керівника депортації, він сказав ізраїльському слідчому: "Жодної людини не було, яка б хоч трохи потурбувала мене про ромів. Ненависть проти цього народу була настільки великою, що про нього ніхто не думав". І ромі за зневажливе й жорстоке ставлення до них зневажливо діли весь світ, що їх оточував. Вони

знали - у концтаборах на них очікує смерть.

У деяких табірних піснях окремі місця займають рядки, де ромі проклинають німців і Гітлера, висловлюють біль від самотності і втрати членів родини. Саме це вдало висловлено в пісні, яку записано в Чехії від Ружани Данелової:

Романі

*Йой, Аушвіце, гін баро кгер
Де одой пангло ром пірано,
Бешел, бешел гоголодінел,
Йой, нал манде на бістерел.*

*Йой, ода кало чіріклоро,
Ліджсал манге мро лілоро,
Ліджсал, ліджсал, мра ромляке,
Йой, ме, бешав Аушвіцане.*

*Йой, Аушвіцане баро бокга,
На не амен хабен со хас,
Дас, де ода котор манро,
Йой, о бокгалібен бі-бахтало.*

*Йой сар ме скг рой дава,
О бокгалібен мурдарава,
Сар ме скг рой дава,
Йой, о бокгалібен мурдарава.*

Табірні пісні виконуються традиційно перед глядачами і за участі глядачів. У них звучать сумні мотиви, біль.

Німецькі концтабори, як звучить у пісні, були місцями, де жорстоко вбивали людські душі й тіла. Вони асоціюються із світовим цвинтарем, де загинули мільйони людей різних націй і народностей.

Перша його роль - це роль рома Юдко в кінофільмі "Останній табір"

100-річному ювілею визначного актора театру та кіно, народного артиста СРСР Миколи Дмитровича Мордвінова був присвячений вечір, який відбувся у Центральному будинку кінематографістів.

Кращими кіноролями Миколи Мордвінова вважаються: Богдан Хмельницький в однойменному фільмі, за яку він отримав Державну премію СРСР, Арбенін ("Маскарад", 1941), Котовський ("Котовський", 1943). Мордвінов знімався у фільмах: "Останній табір" (1936) "Хлопець з нашого міста" (1942), "У горах Югославії" (1946). "Сміливі люди" (1950) і "Коли відлітають лелеки" (1965).

Románi Yag

A Roma Nép Újsága
Manusengero Romano Nyevice

A lap a Nemzetközi Újjászületés alapítvány támogatásával jelenik meg

Romák a nagy világban

Amerikai ember jogi jelentés

Magyarországon a hatóságok általában tiszteletben tartják az állampolgárok emberi jogait, de bizonyos területeken vannak problémák állapította meg a szokásos éves emberi jogi jelentésében az amerikai külügyminiszterium. A jelentés szerint továbbra is van antiszemitizmus és rasszista diszkrimináció.

A cigányság jövője – tanácskozás – Mádl – levél

A romákat leginkább izgató társadalmi kérdésekkel e kisebbség gazdasági, szociális és kulturális helyzetének áttekintésével foglalkozó tanácskozási tartottak Szolnokon az Országos Cigány Önkormányzat és a Lungo drom Országos cigány Erkekvédelmi és Polgári Szövetség szervezésében.

Munkabérért pereltek a karcagi romák

Munkabért köteles fizetni a karcagi önkormányzat azoknak a helyi romáknak, akiket korábban önkéntes munkára kótelezett az átmeneti szociális segély fejében.

Roma fórum Szombathelyen

A Szombathelyi Cigány Kisebbségi Önkormányzat nem hivatalos felmérése szerint a 80 ezer lakosú városban a romák száma meghaladja a kétezret. Az általuk megvizsgált 146 roma család döntő többsége igen nehéz körülmények között él, 61 család helyzete kritikus – hangzott el azon a roma fórumon amelyet a szombathelyi városházán tartottak.

Roma közösségi központ

Roma közösségi központot avattak a hetedik kerületben lévő Nefejeles utcában. Az ingatlan régóta lakatlan volt. A létesítményben többek között a Roma Polgári Alapítvány irodája és a Roma Sajtóközpont kap helyet.

Balog Artur, a Nyíregyházi Cigány Önkormányzat elnöke

Balog Artur a Nyíregyházi Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnöke és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Kisebbségi Önkormányzati Szövetségének az elnökhelyettese.

– Ádám A.: Mivel foglalkoztok a szövetségen belül?
– Balog A.: A mai rohanó világban nagyon nehéz helyzetben vannak a romák. A Kisebbségi Önkormányzat legfőbb feladatának tartjuk a romák elsorvadt szellemi tőkéjének a megerősítését. Szeretnénk megoldani a cigányok diszkriminációjának kérdése is.

– Ádám A.: Mi a legnagyobb probléma Nyíregyházán ami a romákat érinti?

– Balog A.: Nyíregyházán a legnagyobb probléma a munkanélküliség, hiszen a cigányokat nem fogadják el a munkahelyeken. Igaz, hogy a romák alulképzettek. Ezért mi a képzéssel szeretnénk foglalkozni. Szeretnénk létrehozni speciális munkügyi központokat. Tehát, a legnagyobb probléma a munkanélküliség és az oktatás alacsony színvonala.

– Ádám A.: Kaptak a roma árvízárvízmentesítést valamilyen segélyt?

– Balog A.: A civil szervezetek odafigyeltek az árvízszújtotta területekre. A legnagyobb gond viszont a lakásépítési program beindítása, ami nem rajtam múlik, hanem a ÖCÖ-től. Remélem megoldják ezt a problémát.

– Ádám A.: Segíti a roma szervezeteket az állam?

– Balog A.: A Kisebbségi Önkormányzat állami támogatása egy évre 600 ezer forint és még ezen kívül a városi önkormányzattól 2,5 millió forintot kapunk. És még számos pályázati lehetőségeink vannak. Előbb utóbb ki kell nőnie annak a generációnak, akik majd át veszik a vezetést.

– Ádám A.: Hány roma szövetség van Nyíregyházán?
– Balog A.: Pontos számadatot nem tudok adni. De

Ádám Aladár és Balog Artur a Nyíregyházi ÖCÖ elnöke.

működőképes roma szövetség nagyon kevés. A városi közgyűlésben nincs roma képviselő. Nyíregyházán 12 ezer roma él 70-80 százalékát érinti szociális probléma. 50-60 ezer roma sorsáról úgy döntenek, hogy néha-héha megkérdezzék egy roma vezetőt. Én nyolc éve vagyok roma vezető.

– Ádám A.: Szeretnék érdeklődni a családdóról?

– Balog A.: A feleségem egészségügyi dolgozó volt egy iskolában. Három fiam biztonsági őr, a negyedik kamionszofőr.

– Ádám A.: Mit kívánsz az újságunknak?

– Balog A.: Mielőtt válaszolnék erre a kérdésre, szeretnék elmesélni egy történetet. 94-ben a roma szervezetekkel együtt készítettünk egy roma újságot „Periferia” néven. Sajnos csak öt lapszám jelent meg, mert nem tudtuk finanszírozni a működését. Kivánom nektek, hogy minél nagyobb terjedelmű legyen a meg. Nagy figyelmet fordítsatok a roma problémákra.

Több kulturális programot készítenek.

Ádám A.

Tegnap nem ettek az enyémekek semmit...

A munkácsi járási Dombok faluban 6 házban 95 roma él. Közük 50 a gyerek. Mindössze 20 –at találtunk otthon. Minket a romák bírója érdekelt, Fedics Mihály.

Ő pont ebben a percben otthon volt és házába invitált. A háza nem nagy, mindössze szoba-konyhás lakás.

–Hol vannak a többi romák – kérdeztük tőle. A romák a szomszédos faluban, Rákoson vannak. Szerencsére van a telepen hat ló, és szántani mennek vele. Szükség van rájuk. Akinek nincs lóva, az fémhulladék szedését vállalja, így keres valamit. Három család koldul a Ternopoli megyében. Többen kosarakat és seprüket készítenek és azokat cserélik élelemre.

A 1960-ban született bírónak hét gyereke van, hat fia és nemrég született egy lánya.

– Tegnap nem ettünk semmit – mondja panszosan a bíró.
– Nem tudtam nekik mit adni. Két nap múlva haza engedik a feleségemet a szülészetről.

– Van a háza mellett egy kis föld, amelyet megművelnek. Vetnek bele krumplit és zöldségféléket.

– Több földet nem kaptunk. Most az idén az árvíz nem ért minket, de az 1998-as igen. Néhány ház ledől, néhány megrongálódott. Kaptunk mindent, amit egy B kategóriájú árvízármentesítő megérdemelt. Sajnos a hűgöm deszkafélt eladta, hogy vegyen valamit a gyermekeinek enni. Nem akarunk panoszkodni, de nincs semmilyen munkalehetőségünk. Jó, hogy van hat ló a táborban és azok tulajdonosai jobban élnek mint mi. Sajnos, most beteg vagyok. De ezelőtt én is voltam koldulni. Jártam Ternopoli megyében, Berezsányiban. Elmentem a járási adminisztráció vezetőjéhez és ő adott, ami tőle telhető volt: lisztet, makarónt, krumplit. Kénytelek vagyunk, koldulni hogy megéljünk valahogyan. Van a telepen egy kovács is,

Fedics Mihály, a domboki romák bírója.

Bodnár Sándor bár elég fiatal de, rokkant, ezért sajnos már nem dolgozik. Van a fiának egy lóva, s így könnyebben megél. Fedics Mihály az 50-es tagú felekezet helybeli vezetője. A félig felhúzott templom mellett nincs egyéb semmi. Jártak hozzá a vallási vezetők, de nem tudtak megegyezni kiutra jönni. Minden héten tart istentiszteletet. Több mint a fele a telepnek tagjai a vallásnak.

Ez az etnikum nagyon nehezen él. Ha nem mennének koldulni, talán éhen is halnának. Fedics Mihály befejezte a domboki kiségitő iskolát. De sajnos ma a gyerekek nem tudnak iskolába járni, mert nincs lábbeljük.

P.B.

Az EBESZ-hez fordulnak a szlovákiai romák

2001 május 3., csütörtök — Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) segítségét kéri a befolyásos szlovákiai Roma Jogvédő Ügynökség, hogy véget vessenek a szlovák hatóságok egyre gyakoribb sugalmazásainak, amely szerint az országot elhagyó romák kizárólag gazdasági menekültek. Mikulás Dzurinda szlovák miniszterelnök a közelmúltban Orbán Viktor segítségét kérte a romák szervezett kiutasításának háttérét feltérképezendő, nemrégiben pedig úgy nyilatkozott: „...mivel keresnivalójuk nincs Belgiumban azoknak a Szlovákiát elhagyó romáknak, akik hosszú hónapokon át visszaélnék a hazai és a belgiumi szociális segélyezéssel”, és egyetlen európai ország sem fog nekik menedéket adni. A Gerard Stoudmann EBESZ elnökhöz címzett levélben a szervezet vezetője kijelentette, hogy a durvuló közbeszéd, az erősödő cigányellenesség, és az egyre gyakoribb skinhead-támadásoktól való félelem a fő oka a növekvő számú roma menekültnek. A Roma Jogvédő Ügynökség felkérte az EBESZ-t, hogy küldjön megfigyelőket Belgiumba, mivel Brüsszelben szerintük a szlovák romák menedék-kérelmeit érdemi vizsgálat nélkül utasítják el.

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztoságának a roma migrációról szóló utolsó jelentésének adatai szerint 1999-ben a szlovákiai roma menekültkérelmeknek Kanadában 15, Franciaországban 24, az Egyesült Államokban pedig 36 százalékát tekintették indokoltnak és fogadták el.

Estocák Maximilián, Roma Sajtóközpont (RSK)

SZAKÁCS ZOLTÁN, a Magyar Köztársaság ungvári főkonzulja

– Én nemcsak sikert kívánok Önöknek, szerencsét is. Szerkesszenek olyan lapot, amely propagálja a roma kultúrát és hagyományok ápolását.

Április 19-kén „Az egyesülés határai” elnevezésű tudományos-gyakorlati konferencián, a Zakarpattya szálló konferencia termében mini – interjúkat készítettem. Ádám Aladár, a Romani Jág a roma szövetség elnöke, lapunk főszerkesztője bemutatott Szakács úrnak. De alig kezdtük el beszélgetést, a rövid szünet véget ért. A főkonzul úr szíves jóindulattal felajánlotta, hogy folytassuk pár nap múlva, azaz kedden. Nyílik a kis kapu. Az udvar pár lépés. Kedves arcú hölgy fogad bennünket az ajtóban és vezet a fogadószobába. Kivételesen kellemes a környezet. Szinte otthonos. A falon képek. Az első kérdés:

– Mit parancsolnak? Teát? Kávét?

A főkonzul úr barátságosan mosolyog. (rögtön megállapítom: ez nem a szovjet diplomaták mesterséges maszkja, hanem az intelligencia kisugárzása). Tulajdonképpen ilyenek kell lennie az igazi diplomatának. Vagy tiz kérdésel készültem. Közöttük olyanok vannak, amelyeket gyakran intéznek szóban vagy levélben a szerkesztőséghez. De csak néhányat vettem elő belőlük, mert már az elsőnél kiderült, hogy a főkonzul úr hihetetlenül jól informált. Az árvíz – közös szerencsétlenség.

– Tisztelt főkonzul úr! Mi számos olyan levelet kapunk olvasóinktól melyekben a természeti csapás kapcsán fejtik ki véleményüket. Még nem gyógyultak be az 1998-as sebek.

– Hogyan viszonyul Ön az újabb katasztrófához?

– Főkonzulnak lenni Ungváron nem egyszerű diplomáciai megbízatás. Kárpátja kivételes vidék, ahol jelentős magyar nemzeti kisebbség él. A magyar főkonzulátus itt olyan, mintha egy Kijevtől független, kisebb nagykövetség lenne. A mi területünkön nagypolitikai és régió problémái egyaránt jelentkeznek. Feladatunk, hogy Kárpátja és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye együttműködését elősegítsük, annál is inkább, mivel Magyarország két-három év múlva az Európa Unió tagja lesz.

Gondoskodunk a kárpátjai magyarokról, humanitárius és egyéb segélyt szervezünk számukra.

– A mi tevékenységünk igen széleskörű. Azoknak a magyaroknak az ügyeivel is foglalkozunk, akik Kárpátja határain túl élnek, és itthon számos problémát hagytak mint például az ingatlanok eladása, az örökösök megkeresése (levéltári munka) bírósági ügyek. Szóval munkánk van elég. És még az árvíz is a nyakunkba szakadt.

– Főkonzul Úr! Ön valószínűleg járt olyan helyeken, ahol romák is élnek a magyarokkal együtt.

– Munkatársaimmal együtt minden lehetőséget megteszünk. Viszont kevesen vagyunk: három diplomata és a kisegítő személyzet. Ami az árvízsjújtotta vidékeket illeti, szinte mindenütt megfordultam, ahol bajba kerültek az emberek. Helikopter állt a rendelkezésünkre.

– Szakács úr, amit fentről látott, biztosan elszomorította. Valószínűleg elgondolkodott a mostani, második árvíz kiváltó okán is. Hisz a Kárpátokban száz éve nem fordultak elő ilyen árvizek, amely a magyar és roma lakosságot egyaránt érintették.

– Már mondtam, hogy lelkem mélyéig megrendítet az árvíz. Sok magyar falut nem lehetett megközelíteni semmilyen járművel. A helikopterről jól láthatók voltak a vízzel elárasztott hatalmas területek. A házakat elárasztotta vagy alámosta a víz, megrongálta az utakat. Világos volt: segítségre van szükség. Magyarország, mint tudják, szervezeten látoit hozzá a segítségnyújtáshoz.

– Megkérem konkrétizálja, mit is tettek.

– Megtehetem. Számos előtött helyen megfordultam, helikopteren vagy másféleképpen, esetenként a hadsereg segítségével. Hogy apadt a víz, azonnal mentünk a helyszínre, felmértük a kárt, szerveztük a mentést. Előfordult, hogy rádiótelefonon kértünk – megkaptuk. A töltések megerősítésére Magyarországról fémháló homok zsák érkezett. Voltak helyek, ahol ivóvízben volt hiány, ide ásványvizet küldtünk. De mindent sok volna el is mondani. Előfordult, hogy az ukrán Honvédelmi Minisztériumhoz kellett engedélyért folyamodnunk, hogy a mi magyar repülőink felényképezzék az elárasztott területet Beregszászi járásban. Így előre lehetett jelezni az események további menetét.

– Hány magyar repülőgépet vizsgálta az árvízsjújtotta területet?

– Kettő.

– Mélyen tisztelt főkonzul úr! Ön is tagja vagyok a humanitárius segélyt elosztó bizottságnak. Látom, mennyit tesz Magyarország azért, hogy az árvízsjújtotta faluk lakói valamilyen segélyhez jussanak – vetette közbe Ádám Aladár...

Szakács Zoltán, a Magyar Köztársaság ungvári főkonzulja.

– A Magyarországról érkezett rakományoknak az elosztásában részt vettek a társadalmi szervezetek és egyházak is. Beregszászban Nagy Béla, a református püspökség gondnoka segítségével vészték át a hajléktalanná vált emberek a legnehezebb időket. A református egyház mellett a magyar caritas és más jótékonyági egyesületek is besegítettek. Szóval, ami erőnkől és lehetőségünkől telt mindent megtettünk.

– Mélyen tisztelt főkonzul úr! Arról szeretnék hallani, hova összpontosulnak a magyarországi állami és társadalmi szervezetek által adományozott összegek?

– Itt háromirányú tevékenység folyik, s a cél az, hogy egyetlen forint se kallódjon el. Tehát van a humanitárius segély, illetve az épületek felújítását, és újjáépítését, szolgáló keret valamint tartalék. Szeretnénk megőrizni valamennyi pénzt arra, hogy csónakokat, fáklyákat, gumicsizmákat stb vásároljunk, mert nem lehetünk biztosak afelől, hogy az elemi csapás nem ismétlődik meg.

– Szakács úr, a magyar-ukrán határmenti falvakba bejött Tarpa felől a víz. Ezekben a településekben csakúgy, mint más Bereg-vidéki falvakban, sok roma él.

– Az árvíz következményeinek felmérésére a magyar kormány vegyes bizottságot hozott létre. A felújítás és az újjáépítés megvalósítás során egyetlen baba jutott család sem maradt figyelem kívül és fedél nélkül. Mivel a roma családok többnyire hívők, az egyházak kezdtek el gyűjteni számukra. A gyűjtés ma is folyik.

A márciusi kárpátjai tragédia élénk vízshangot váltott ki Magyarországon. Tarpa felől a gátszakadás és az út átvágás, a következtetésből több ezer tonna köbméter víz özönlött Kárpátjára. Ezt azonnal el kellett vezetni a Latorcába. A víz három ezer házat károsított meg (2000 dőlt össze). Őt elárasztott faluban alakult ki kritikus helyzet. A kitelepítés és a visszaköltöztetés itt is szervezeten folyt. Az árvízsjújtotta vidékre ellátogatott Orbán Viktor, aki saját szemével mérhette fel a károkat. Két évvel ezelőtt a magyar kormány 85 millió forintot utalt az akkori árvízkarok elhárítására. És mi történt 2001-ben? A helyreállított töltések nem tudták felfogni a hatalmas víztömeget. A leginkább kijutott belőle Szabolcs-Szatmár-Bereg megyének. Gondolják el: az árvíz közel 30 magyarországi helységet sújtott. Három magyar helikopter segített Tecső közelében a 10 ukrán mentőnek. Ukrajna magyarországi nagykövetségének segítségével 50 ezer homokzsák érkezett Kárpátjára. Mellesleg Illés Zoltán a Magyar Parlament Környezetvédelmi bizottság elnöke meg van győződve: az árvíz első számú oka az, hogy az erdőirtások helyén nincs ami felfogja a lezúduló csapadékokat, a második: időjárási viszonyok megváltozása...

– Főkonzul úr! Természetes, hogy parlamenti és kormánybizottságok igyekezzenek enyhíteni az árvízkarokat. De mit tud Ön azoknak a romáknak a helyzetéről, akik szintén árvízkarosultak lettek?

– Három faluban: Gulácson, Zsámbékon, és Csarodán voltak komoly bajok. A falu roma és magyar lakói egyaránt több helyről kapnak segítséget. A helyreállítási bizottságban amelynek, élén a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közigyelés elnöke áll, jelen van a roma kisebbség is. Farkas Tibor, a roma önkormányzat elnöke vezet benne részt. Ő szervezett egy ellenőrző bizottságot, amely minden házat külön-külön megvizsgál. Azután döntik el, mi legyen a megoldás. Ha a család új házat akar építeni, arra pénz kell. Ha más helyre akar költözni, úgy kártalanításra tart igényt. Minden család szakemberek bevonásával választhatott több variáns közül.

– És problémamentes volt a választás?

– Nem mondhatnám.

A Jánd község roma lakossága Starsburgba készült. A helyi önkormányzat azonban munkalehetőséget kínáltnék nekik. Mellesleg: havi keresetük elérte a 120 dollárt. A segély másik formája, amelybe Szabolcs-Szatmár roma lakossága részvételével élelmiszerjegyek biztosítása volt. Hatszáz forintos jegyek biztosították a napi háromszori étkezést. Szükség esetén ezeket darára lehetett beváltani, illetve bármilyen árucikkre alkoholon kívül.

Nálunk három kategóriába sorolják a károsultakat. ABC kategóriák. Ezeknek megfelelően kerül kiosztásra a napi élelmiszeradag, történik az új házak felépítése, megávitása stb.

– Önöknél is így megy ez?

– A kategóriák meg vannak nálunk is. Például az első kategóriába tartozók közül sokan kötöttek szerződést új házak építésére. A család beleyezésénélküli a bizottság semmiről sem dönthet.

– Főkonzul úr! Mit tart ön diploma tevékenységében a legnehezebbnek ilyenkor, amikor 100 évben egyszer előforduló szerencsétlenséggel találja magát szembe?

– Hogyan jellemezni a kapcsolatot Dmitro Klimpussal, Ukrajna Magyarországi rendkívüli és meghatalmazott nagykövetével.

– Kapcsolatunk Klimpus úrral baráti, szívélyes. Az utóbbi időben többször is találkoztunk. E találkozáson szó volt a nemzeti kisebbségek helyzetéről. Kijevben meleg hangú beszélgetést folytattam Anatolij Zlenko külügyminiszterrel. Záhonyban, Ungváron és Nyiregyháza üzlet építéséről volt szó, valamint a vasúti közlekedésről.

– Számos, a Kárpátok Eurórégióban nemzetiségi kisebbségeket érintő probléma került napirendre azon a tudományos-gyakorlati konferencián, amely április 19-21 között zajlott Ungváron. Úgy tudjuk Szakács Úr is a résztvevők között volt.

– Hasonló konferenciákra kétségtelenül szükség van. A Kárpátok Eurórégióiban megvalósuló együttműködés, partneri kapcsolatok és más fontos kérdések megvitatása igen időszerű. Az előadásoktól azonban több konkrétumot vártam, nem az elméletre voltam kíváncsi. A konferencia ajánlásokat dolgozott ki. Végösszoron a tudósoknak, a kisebbségi társadalmi szervezetek vezetőinek az eszmecserejére is szükség van.

– Főkonzul úr! Mit kívánna ön a mi lapunknak, amely pillanatnyilag az egyetlen roma kiadvány Ukrajnában?

– Én nemcsak sikert kívánok Önöknek, szerencsét is. Szerkesszenek olyan lapot, amely népszerűsíti a roma kultúrát és hagyományok ápolását. Önöknek ha lehetőségük van kapcsolatot teremteni a különböző vidékeken élő romák között, a lap hasábjain szolgáltatók kulturájuk védelmezését megőrzését fejlesztésének ügyét. És ha majd néhány hónapon belül a Romani Jág, amint önök mondják, országos lap lesz, még több lehetőségük nyílik az Ukrajnai roma lakosság problémáinak megvilágítására.

A beszélgetés során más kérdések is felmerültek. Kiderült, hogy a főkonzul úr hihetetlenül tájékozott a Magyarországi területén élő nemzetiségi kisebbségekről, köztük a romák ügyében.

J. Zékány
Fordította Horvát Bertalan

Holocaust emléknap az iskolában

2001. április 18., szerda — Az oktatási miniszter rendelete alapján az idén először megtartott holocaust emléknapok keretében ma több középiskolában emlékeztek meg a náci népiptás áldozatairól. A salgótarjáni Bolyai János Gimnáziumban a tanárok és a diákok által közösen készített tizenkét perces rádiós műsorral emlékeztek. A műsor a fontosabb események felidézése mellett a túlélők visszaemlékezéseiből állt. **A roma holocaustról külön nem emlékeztek.** - Nem különböztettük meg az áldozatokat származásuk szerint - mondta el a Roma Sajtóközpont tudósítójának Pálfalvai Zoltán, a gimnázium igazgatóhelyettese, aki elmondta azt is, hogy iskolájukban nem először emlékeznek a koncentrációs táborokba elhurcolt áldozatokról. Az intézmény tanulói minden év áprilisában tisztelegnek emléküknél.

A Madách Gimnáziumban a jövő hét hétfőn a második órában fognak megemlékezni a holocaust áldozatairól. A tanárok és diákok által készített tízperces rádiós anyagban, és a húszperces videó montázsban a zsidó áldozatok szenvedései mellett említést tesznek a roma áldozatokról is.

Baranyi Laura Roma Sajtóközpont (RSK)

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Урок двадцять шостий

Дієлова I дієвідміни
(продовження)

Пригадаймо!

Слово, що є назвою дії і відповідає на питання со керел? со керен? со кердя? со кердас? со керла?, називається дієсловом.

Воно може вживатися у розповідному, наказовому та в умовному способах.

Умовний спосіб

майбутній час: дієслова майбутнього часу в умовному способі виражають те, що могло б бути, або те, що хтось хотів би зробити.

Наприклад: керавас бі (*робив би*), кердьомас бі (*робив би*), керягас бі (*робив би*), кердямас бі (*робили би*), кердянас бі (*робили би*), кердо бі (*робили би*).

минулий час: дієслова минулого часу в умовному способі виражають так звану нереальну умову, тобто те, що сталося б, якби трапилось щось, що не сталося. Вони відповідають українському був би робив.

Наприклад: кердьомас (*зробив би*), кердянас (*зробив би*), кердягас (*зробив би*), кердямас (*зробили би*), кердянас (*зробили би*) і т. д.

Як бачимо, форми дієслів минулого часу в умовному способі подібні до форм дієслів минулого часу доконаного виду, яким теж притаманне закінчення -ас.

Заперечення

Утворюється за допомогою частки **на** або **чі**.

Наприклад: на керава (*не зроблю*), на кердянас (*не зробив би*), чі керава (*не зроблю*), чі кердянас (*не зробив би*) і т. д.

Запозичені дієслова I дієвідміни

У ромській мові запозичені дієслова можна розпізнати за суфіксом **-ін-**. Вони відмінюються так само, як і, власне, ромські.

Наприклад:

розповідний спосіб: вчінав (*кликну*), вчінава (*покликну*), вчінанас (*кликав же ж*), вчіндьом (*покликав*).

наказовий спосіб: вчін (*клик*) і т. д.

умовний спосіб: вчінанас бі (*кликав би*), вчіндьомас (*покликав би*) і т. д.

Слово *вчінел*, між іншим, було запозичене зі сербської мови.

Романе чачіне

Ромські приказки

Те коркоро на камес, ані о Дел тут нашлік дел годі.
Якщо сам не захочеш, то й Бог тобі розуму не дасть.

О Дел аракгел кожонес, ко ке Лесте мангел.
Бог вбереже кожного, хто його попросить.

Башавел сако - лачго лавутарис Девлестар.
Грає кожен, та лиш хороший музикант від Бога.

Андре гілі шай пгенес саворо.
Піснею можеш сказати все.

РОМАНИ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідоцтво Зіт 173 від 26 лютого 1999 р.

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія Навроцька**

Редація не зважає поділяє позицію авторів. За точності наведених фактів відповідає автор. Редація зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Тельмана, 1/48а,
телефакс 1-58-05.
E-mail: romyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.boom.ru

Віддруковано в Ужгородській місській друкарні, вул. Руська 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 1119

Мудрий король

Жив-був король багаті країни. Багато перемог у битвах він отримав і багато країн підкорив, а їхніх володарів перетворив на своїх рабів. Золота там було у нього багато, що своєму придворному дурневі подарував палицю, прикрашену золотом та багатьма дорожніми каменями. До рукоятки палиці, що була прикрашена діамантом у сім каратів, був прикріплений золотий дзвоник, якого було чути в усіх найвіддаленіших кутках палацу. Проте, коли король дарував дурневі палицю, то наказав йому передати її тому, хто буде ще дурніший за нього. Тому дурень ходив по палаці, запитував у всіх, хто знає дурнішого за нього,

чим дуже веселив людей. Одного разу почув дурень, що король помирає. Зайшов до його кімнати і питає, що з ним. Король відповів, що йде у інший світ. Тоді дурень запитав, що це за світ і де він. Король відповів: "Не знаю!". Як ти — мудрий, розумний, великий завойовник — і не знаєш? Тоді ти дурніший за мене. Поклав дурень свою палицю біля ніг короля і вийшов з кімнати.

Й. Вароді.

Переклад на ромську А.Адама

Годявер край

Дживелас екг край андо барвало тгем. Андо бут маріпе вов сас майзорало. Бут тгема лескере сас ай барвале манушен кердас пекере рабенге. Бут сомнакай лес сас. Пескере слуга-ділеске даріндя сомнакуні брилантингі баренца ровлі, андо машкар сас ефта каратора бар, опрал сас сомнакуно ченгійво (дзвоник), кай сако шунелас

лес песа кгер. Кана делас пекере слугаске-ділеске е ровлі ай пгендас те дел кодолеске, кон інке майділо авла лестар. О діло пігелас паса кгер, ай пгучелас саворендар: "Кон сі мандар майділо?". Кадалеса вов асавелас саворе манушен. Екгвар о діло шундас, со о край мерел. Гейлас анде лескі соба (комната) ай пгучел лестар: "Сой туса мура край?".

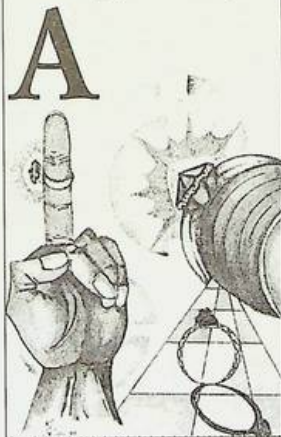
О край пгенел: "Чі джанав со манца". Пгенел о діло: "Ту касаво годявер, барвало, зорало мануш ай чі джанес со туса? Атунчі ту сан майділо мандар". О діло шутас е ровлі паша пгундре е краске ай гейлас аврі анда соба.

Й. Вароді.

О фенкійпо іпо андало гінді "О Чхіндлар"
І.Т. Мазоре, М.Г. Козимиренко

Вігадай загадку!

О бар про шейро,
о ангушт андро муй.
На голові камінь,
а у роті палець.

Бі о піндре болдел,
бі о муй пгурдел.
Без ніг кружляс,
без рта дус.

Гін лес панч чгаве,
лега увлгон, лега мерен,
саворо кгетане керен.
У неї п'ятеро дітеї,
із нею родяться, із нею
помирають,
все разом виробляють.

Анекдот

Від Юсупа Вароді

Ром заходить у видавництво і гордо кладе на стіл редактора рукопис.

- Надрукуйте його, він того вартий, - каже і виходить.

Минає місяць, два, три... Книга не з'являється, ром знову йде у видавництво. Тільки-но зайшов у кабінет, як почує:

- Як добре, що ви прийшли. Ми не можемо розібратися у деяких місцях, і віддає рукопис. Ром бере його, гортає і моментально віддає назад зі словами:

- Ох, мій дорогий. Я - письменник, а не читач.

Ромська паска

Багатим на свята був минулий місяць. Це і Благовіщення, й Квітна неділя, й Великдень...

Останне - чи не найбільше свято в році й для

більшості українських ромів.

Цікаво, що паска готується у ромів, зазвичай, колективно. Збирається кілька

жінок, разом вимішують тісто, кладуть у форми й випікають. Кошки обов'язково прикрашають квітами. На Львівщині взагалі готується паска за старовинною рецептурою відразу на весь табір.

Береться 20 кг муки, 200 яєць, 3л молока, 5-6 кг цукру, 3 кг масла. Уся ця суміш вимішується протягом 2 годин і випікається у трохі нетипових для інших областей формах: високих та довгих.

На знімку, отак святкували Великдень роми Рахівщини.

